

Monitor Energie 1-meting

Kennis, houding en gedrag van het
Nederlands publiek met betrekking
tot de energietransitie

Ministerie van Economische Zaken

Jasper Visscher
Willemijn Bot

4-12-2017

B1054

Achtergrond	3
Samenvatting	5
Methode en opzet	9
Resultaten Nederlands publiek	12
Resultaten per segment	49
Bijlage	74

In opdracht van het Ministerie van Economische Zaken (hierna: Min. EZ), directie Communicatie, heeft Motivaction International B.V. een onderzoek uitgevoerd onder de Nederlandse burgers naar hun kennis, houding en gedrag met betrekking tot de energietransitie.

In december 2016 heeft Min. EZ in de Energieagenda transitiepaden geschetst om te komen tot de internationaal afgestemde doelstellingen omtrent CO₂-reductie. De Energieagenda is mede opgesteld aan de hand van het in 2015 opgestelde Energierapport en de daaropvolgende maatschappelijke energiedialoog.

Ter input van het Energierapport heeft Motivaction in 2015 een publieksonderzoek uitgevoerd onder de Nederlandse bevolking naar de kennis, houding en het gedrag ten aanzien van de energietransitie. Dit onderzoek is nu ten dele herhaald, en waar nodig aangevuld met nieuwe vragen over kennis en houding en communicatievoorkeuren.

De bevindingen in dit rapport bieden inzicht in de huidige burgeropinie over de energietransitie en bieden aanknopingspunten voor effectievere communicatie over de energietransitie vanuit de overheid met de burger.

Doel- en probleemstelling

Doelstelling:

Inzicht bieden in kennis, houding en gedrag en onderliggende motieven onder Nederlandse burgers met betrekking tot de energietransitie in Nederland, teneinde communicatie over energie-onderwerpen met burgers te optimaliseren.

Bij deze doelstelling horen de volgende onderzoeksvragen:

- **Kennis:** Wat is het kennisniveau van Nederlanders ten aanzien van de energietransitie? Hoe noodzakelijk acht men de transitie, en wat houdt deze volgens hen in? Welke duurzame opties is men bekend mee?
- **Houding:** In hoeverre bestaat er draagvlak voor de energietransitie en de daartoe behorende maatregelen? Welke waarden, argumenten en emoties spelen een rol in de meningsvorming en keuzes die Nederlanders maken?
- **Gedrag:** Op welke wijze zijn Nederlanders op dit moment al actief binnen de energietransitie? Wie staan er open voor een grotere rol? En wat houdt hen tegen om de gewenste stappen te zetten?
- **Communicatie:** Hoe informeert men zich op dit moment over de energietransitie, en naar welke informatie is men specifiek op zoek?
- **Segmentatie:** Bij welke groepen in de samenleving bestaat er meer of minder draagvlak voor de energietransitie en waarom? Hoe groot zijn groepen voor- en tegenstanders, koplopers en achterblijvers? Hoe kunnen deze groepen getypeerd worden met betrekking tot sociodemografische kenmerken en algemene waardenoriëntaties?

Urgentiegevoel neemt toe, maar het thema blijft relatief laag op de agenda staan

Circa tachtig procent van de Nederlanders staat positief tegenover het verduurzamen van de energievoorziening in Nederland en men ziet het ook als belangrijk en noodzakelijk voor de toekomst. Sinds 2015 zijn Nederlanders bovendien iets positiever geworden in hun houding ten aanzien van het stimuleren van duurzame energie en is men vaker overtuigd van de schade van de uitstoot van CO₂ en het gebruik van fossiele brandstoffen voor natuur, milieu en klimaat. Het merendeel van de Nederlanders wil dan ook dat het aandeel van duurzame energiebronnen in de totale energievoorziening uitgebreid wordt (ondanks dat men dat al groter schat dan het is, zie hieronder). In vergelijking met andere thema's, zoals de gezondheids- en ouderenzorg en criminaliteit en veiligheid, staan veranderingen op het gebied van de energievoorziening nog wel relatief laag op de agenda.

Net als in 2015 sterke overschatting van het aandeel van duurzame bronnen

Net als in 2015 overschatten Nederlanders het aandeel dat hernieuwbare energiebronnen al hebben binnen de totale energievoorziening sterk. Men denkt dat 22% van het totale energieverbruik in Nederland al afkomstig is van duurzame energiebronnen, terwijl dat in werkelijkheid circa 5% is. Men overschat het aandeel van duurzame energie nog sterker als wordt gevraagd naar het aandeel dat de verschillende duurzame bronnen (zoals aardwarmte, wind op zee en wind op land) hebben binnen het totale energieverbruik. Opgeteld zijn duurzame bronnen volgens Nederlanders dan al goed voor 45% van de totale energievoorziening.

Betaalbaarheid en veiligheid meest belangrijk bij energievoorziening, maar men beseft dat duurzame energie een prijs heeft

Bij de energievoorziening in Nederland hecht men vooral waarde aan aspecten als betaalbaarheid en veiligheid. Men erkent dat het verduurzamen van de energievoorziening voordelen kan hebben voor de onafhankelijkheid van Nederland en voor haar internationale concurrentiepositie, maar dat zijn niet de aspecten waar het meest waarde aan wordt gehecht. Desondanks vindt driekwart van de Nederlanders dat ook belangrijke aspecten. Betaalbaarheid (een lagere energierekening) lijkt belangrijker te zijn dan onafhankelijkheid, maar men beseft wel dat duurzame energie een prijs heeft: 38% heeft liever energie uit duurzame bronnen, maar een hogere energierekening, terwijl 17% de voorkeur geeft aan energie uit fossiele brandstoffen en een lagere rekening. Het urgentiegevoel met betrekking tot de verduurzaming lijkt dus toch belangrijker te zijn dan de betaalbaarheid van energie. Desondanks blijven financiën een grote drempel: bijna de helft van de Nederlanders geeft aan het financieel niet te kunnen opbrengen om te investeren in duurzame energie.

Een derde van de Nederlanders voelt zichzelf verantwoordelijk, maar meerderheid vindt dat de overheid aan zet is

De meeste Nederlanders vinden dat de overheid aan zet is om de verduurzaming van de energievoorziening te bewerkstelligen. Bijna zeven op de tien Nederlanders vinden de Rijksoverheid er het meest verantwoordelijk voor dat we meer duurzame energie gaan gebruiken, bijna de helft wijst ook naar lagere overheden. In vergelijking met 2015 vindt men bovendien vaker dat hierin een rol is weggelegd voor de overheid. Naast de overheid kijkt men ook naar de energiebedrijven.

Circa één derde van de Nederlanders voelt zichzelf verantwoordelijk voor meer gebruik van duurzame energie en bijna de helft legt de verantwoordelijkheid daarvoor bij de Nederlandse bevolking als geheel. Een meerderheid ziet zichzelf in staat om een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Nederland door zelf energie te besparen, groene stroom af te nemen of duurzame energie op te wekken. Ook hebben circa zes op de tien Nederlanders het gevoel dat zij zelf kunnen helpen klimaatverandering tegen te gaan door de keuzes die ze maken.

Meerderheid van de Nederlanders positief over de meeste CO₂-reducerende opties

Wat betreft opties om de CO₂-uitstoot te reduceren, zijn Nederlanders het meest positief over de mogelijkheden van zonne-energie en betere woningisolatie. Ook het stimuleren om in het algemeen energiezuiniger te leven wordt goed ontvangen. In vergelijking met 2015 zijn Nederlanders met name positiever gaan denken over het stimuleren van zonne-energie en het verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit (in plaats van gas). Minstens de helft van de Nederlanders is (misschien) bereid om zelf actie te ondernemen om de verduurzaming waar te maken. Bezigheden die ingrijpen op het dagelijks leven, zoals nemen van de fiets of het lager zetten van de verwarming, doet de helft van de Nederlanders al. Tot opties die aanpassingen aan de woning vereisen of de aanschaf van apparaten als een zonneboiler of warmtepomp zijn circa zes tot zeven op de tien Nederlanders (misschien) wel bereid. In lijn met de houding, is men vergeleken met 2015 vooral vaker bereid tot het laten installeren van elektrische verwarming in de eigen woning.

Bijna een kwart van de Nederlanders vindt veranderingen aan de eigen buurt onacceptabel

Het besef dat een transitie naar een meer duurzaam energieverbruik veranderingen aan de leefomgeving vereist, is minder sterk aanwezig. Ruim zes op de tien Nederlanders verwachten dat het Nederlandse landschap de komende jaren (ingrijpend) zal veranderen door de komst van windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen, maar een vijfde denkt dat dit gevolgen zal hebben voor de eigen buurt.*

Veranderingen in de buurt kunnen ook nog op verzet stuiten. Ruim vier op de tien Nederlanders zouden de veranderingen accepteren, maar bijna een kwart vindt het (zeer) onacceptabel als hun directe omgeving verandert door de komst van windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. **

* Bovendien zou men kunnen denken dat de huidige infrastructuur al voorziet in een hoger aandeel van duurzame energie dan daadwerkelijk het geval is, gezien de overschatting van het aandeel duurzame bronnen in de totale energievoorziening.

** Het is op basis van dit onderzoek niet vast te stellen of men een goed idee heeft bij wat deze veranderingen omhelzen en waarom men de veranderingen accepteert.

Driekwart van de Nederlanders heeft (enige) interesse in informatie over duurzame energie

Driekwart van de Nederlanders is ten minste enigszins geïnteresseerd in informatie over duurzame energie, 44% zelfs (meer dan) behoorlijk geïnteresseerd. Zij hebben vooral behoefte aan praktische tips, bijvoorbeeld over hoe ze zelf energie kunnen besparen of opwekken. Het liefst ontvangen ze die informatie van de overheid, of van consumentenorganisaties, natuur- en milieuorganisaties of wetenschappelijke organisaties.

Nederlanders verschillen in de wijze waarop ze tegen duurzame energie-innovaties aankijken

Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat binnen de Nederlandse bevolking vijf segmenten zijn te onderscheiden die op eigen wijze tegen duurzame energie-innovaties aankijken. Ten grondslag aan die indeling liggen zeven dimensies die samenhangen met duurzame energie, namelijk duurzaamheids sceptis, het NIMBY-principe, milieubezorgdheid, actiebereidheid (i.e. een gevoel van eigen effectiviteit en bereidheid) maatschappelijke betrokkenheid, financiële bereidheid en techno plus (i.e. geloof in technologische vooruitgang). Ook op basis van dit onderzoek zijn vijf segmenten te onderscheiden binnen de Nederlandse samenleving:

Passieve onverschilligen (29% van het Nederlands publiek) houden zich niet sterk bezig met duurzaamheid en het milieu. Ze ervaren meer last van duurzame energie-installaties, maar komen hier niet tegen in actie.

Gematigden (23% van het Nederlands publiek) zien het belang voor duurzaamheid en een beter milieu in. Zij zijn ook bereid hiervoor zelf maatregelen te nemen, maar voelen hiervoor geen grote urgentie. Ze weten niet genoeg over het onderwerp en zouden meer inzicht willen in de persoonlijke gevolgen.

Voorlopers (27% van het Nederlands publiek) zijn goed geïnformeerd over het milieu en vinden duurzaamheid erg belangrijk. Ze passen al veel maatregelen toe en staan open voor meer, omdat ze het niet erg vinden in te leveren voor een beter milieu.

Pragmatici (12% van het Nederlands publiek) vinden aandacht voor het milieu en duurzaamheid erg belangrijk. Hierbij zien zij echter praktische nadelen als hoge kosten en weinig resultaat. Ze zijn eventueel bereid maatregelen te nemen en te ondersteunen, maar bewaken hierbij actief het eigen belang.

Tegenstanders (9% van het Nederlands publiek) zien het belang van een beter milieu en duurzame maatregelen niet in. Zij nemen momenteel weinig tot geen maatregelen en geloven niet dat de maatregelen veel nut zullen hebben. Zij zullen zich verzetten tegen hinder van duurzame installaties.

Methode en opzet

Veldwerk

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een online vragenlijst van in totaal 53 vragen. Om de belasting voor de respondent niet te zwaar te maken, zijn de vragen deels voorgelegd aan de helft of een derde van de totale steekproef. In totaal bestond de vragenlijst uit circa 40 vragen per respondent. Het veldwerk vond plaats tussen 26 en 30 april 2017.

Steekproef

Het onderzoek is uitgevoerd onder $n = 2.299$ Nederlanders in de leeftijd van 18 tot 75 jaar. De resultaten zijn gewogen en representatief voor de Nederlandse bevolking op geslacht, leeftijd, regio, opleiding en waardenoriëntatie (Mentality).

Vergelijking over de tijd

Een deel van de vragen in dit onderzoek zijn gelijk aan de vragen uit eerder onderzoek uit 2015 in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, waarvan de resultaten als input dienden voor het Energierapport. Waar mogelijk en relevant zijn significante verschuivingen over de tijd ten opzichte van het onderzoek uit 2015 in het rapport opgenomen. Als er ten opzichte van 2015 sprake is van een *positief* significant verschil, wordt dat aangegeven met een **groen gemarkeerd cijfer/percentage** of met een **groen gemarkeerd pijltje** . Een groen gemarkeerd pijltje betekent dat het resultaat *gemiddeld genomen* (over het algemeen op een schaal van 1 tot 5) significant hoger is dan in 2015. Voor *negatieve* significante verschillen ten opzichte van 2015 geldt hetzelfde, zij het dat **percentages/cijfers en pijltjes** dan **oranje** gemarkeerd zijn.

Enkele vragen zijn tekstueel aangepast in het huidige onderzoek vergeleken met de vraagstelling in 2015. Vergelijkende resultaten hiervan moeten als indicatief worden beschouwd. Dit staat ook aangegeven bij de betreffende bevindingen.

Methodie en opzet

Segmentatie

Naast de totaalresultaten voor het Nederlands publiek, is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van een segmentatie waarbij verschillende doelgroepen voor communicatie gevormd zijn. In totaal zijn vijf segmenten gevormd, die van elkaar te onderscheiden zijn in hun kennis, houding en gedrag met betrekking tot de acceptatie van energie-innovaties die er voor moeten zorgen dat de energievoorziening en het energieverbruik in Nederland verduurzamen. De betreffende segmentatie is eerder gebruikt in het onderzoek dat Motivaction in opdracht van RVO heeft uitgevoerd in het kader van het STEM-programma, 'Burgers komen in beweging voor energie'.

De vijf segmenten zijn:

1. Passieve onverschilligen
2. Gematigden
3. Voorlopers
4. Pragmatici
5. Tegenstanders

In dit onderzoek is de segmentatie benut om te kijken hoe de verschillende doelgroepen aankijken tegen de verduurzaming van de energievoorziening in Nederland. In het tweede deel van het rapport worden de verschillende segmenten en de onderliggende dimensies van de segmentatie verder toegelicht (vanaf pagina 50).

Methode en opzet

Opzet

Het rapport bestaat uit twee delen. Het eerste deel bespreekt de totaalresultaten van de monitor voor het Nederlands publiek en is opgebouwd uit zeven hoofdstukken:

1. Kennis
2. Urgentiegevoel en draagvlak
3. Waarden bij energievoorziening
4. Persoonlijke betrokkenheid
5. Invloed op de omgeving
6. Draagvlak voor CO₂reducerende opties
7. Informatiebehoefte

De totaalresultaten in het eerste deel worden visueel getoond in grafieken en tabellen en waar relevant tekstueel toegelicht en geduid.

In het tweede deel geven we een beschrijving van de vijf segmenten, waarbij we ingaan op de onderwerpen met betrekking tot kennis, houding en gedrag waarop de segmenten zich onderscheiden.

sustainable

- social
- economic
- environment

Duurzaam energieverbruik nog altijd sterk overschat

- Net als in 2015 overschatten Nederlanders het aandeel dat hernieuwbare energie heeft in het totale energieverbruik van Nederland.* In totaal denken Nederlanders dat hernieuwbare bronnen gezamenlijk goed zijn voor 45% van het energieverbruik, waar dit in werkelijkheid circa 5% is.
- Het aandeel dat fossiele brandstoffen, zoals kolen, aardolie en aardgas, hebben, wordt juist onderschat: men denkt dat 48% van het energieverbruik uit die bronnen komt, terwijl dat in werkelijkheid 90% is.
- Als *in het algemeen* gevraagd wordt hoeveel procent van het energieverbruik momenteel afkomstig is van duurzame bronnen, is de overschatting hiervan minder groot: men denkt dan dat gemiddeld 22% van hernieuwbare bronnen komt. **

* In 2015 is deze vraag gesteld met (deels) andere categorieën, waardoor de resultaten niet goed te vergelijken zijn.

** Het lijkt dus zo te zijn dat men het aandeel in het verbruik van hernieuwbare bronnen meer overschat als men gevraagd wordt het uit te splitsen naar de verschillende mogelijke duurzame bronnen dan dat men gevraagd wordt naar het aandeel in totaal.

Als je kijkt naar het totale energieverbruik in Nederland, inclusief vervoer, welk aandeel denk je dan dat onderstaande energiebronnen op dit moment hebben? (n = 1.162)

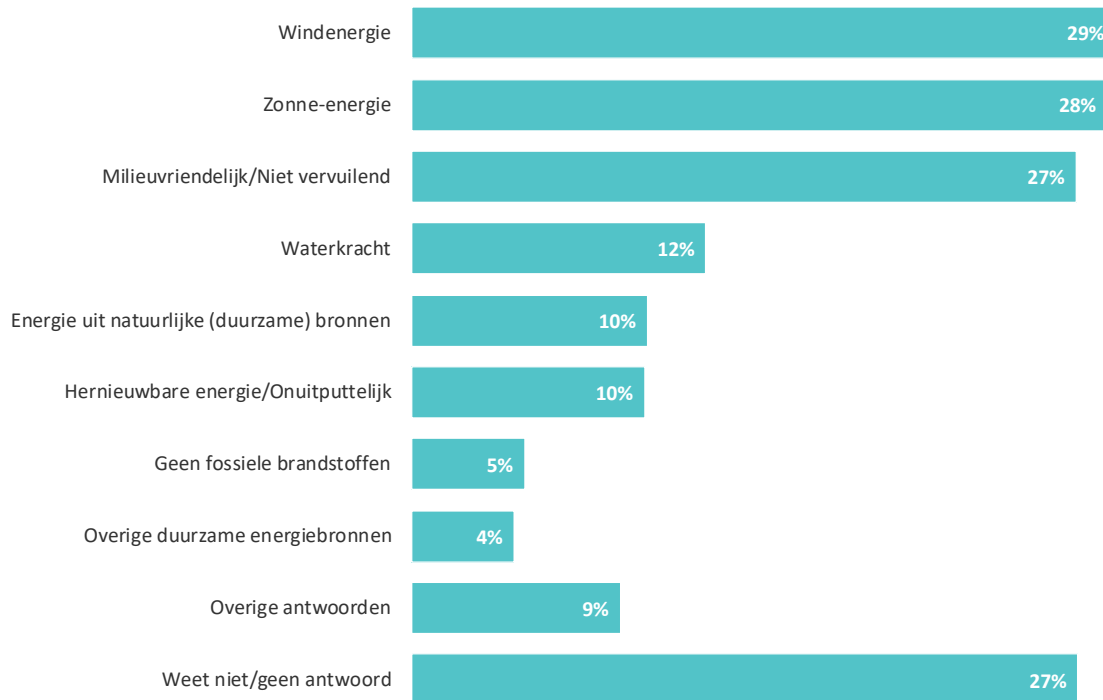
	Geschat	Werkelijk***
Aardgas	23%	38%
Aardolie	12%	38%
Kolen	13%	14%
Zon	11%	5% totaal hernieuwbaar
Wind via windmolens op zee	8%	
Wind via windmolens op land	9%	
Biomassa	4%	
Waterkracht	4%	
Warmte uit de aarde	4%	
Overige energiebronnen	5%	
Kernenergie	8%	1%
Overig fossiel	-	2%
Importsaldo elektriciteit	-	2%

*** Bron: Nationale Energieverkenning 2016 (ECN), tabellenbijlage, tabel 4a. Het aandeel van overig fossiel en het importsaldo elektriciteit is niet meegenomen in het onderzoek.

Nederlanders associëren 'duurzame energie' vooral met milieuvriendelijkheid en verschillende bronnen als zon en wind

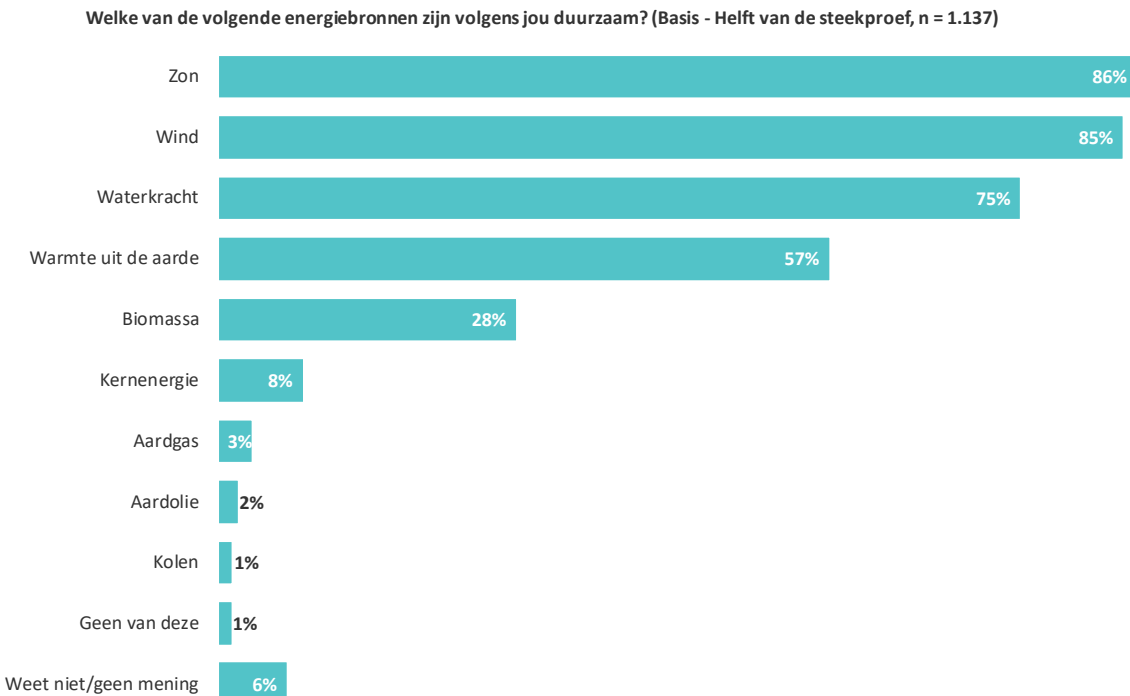
- Bij 'duurzame energie' denken Nederlanders meestal aan verschillende hernieuwbare bronnen van energie, zoals windenergie (29%) en zonne-energie (28%).
- Ongeveer even vaak noemen Nederlanders eigenschappen van duurzame energie als 'milieuvriendelijk' en 'niet vervuilend' (27%).
- Ruim een kwart van de Nederlanders (27%) geeft aan niet te weten wat volgens hen 'duurzame energie' is.

Wat is volgens jou duurzame energie? (Basis - Derde van de steekproef, n = 733)

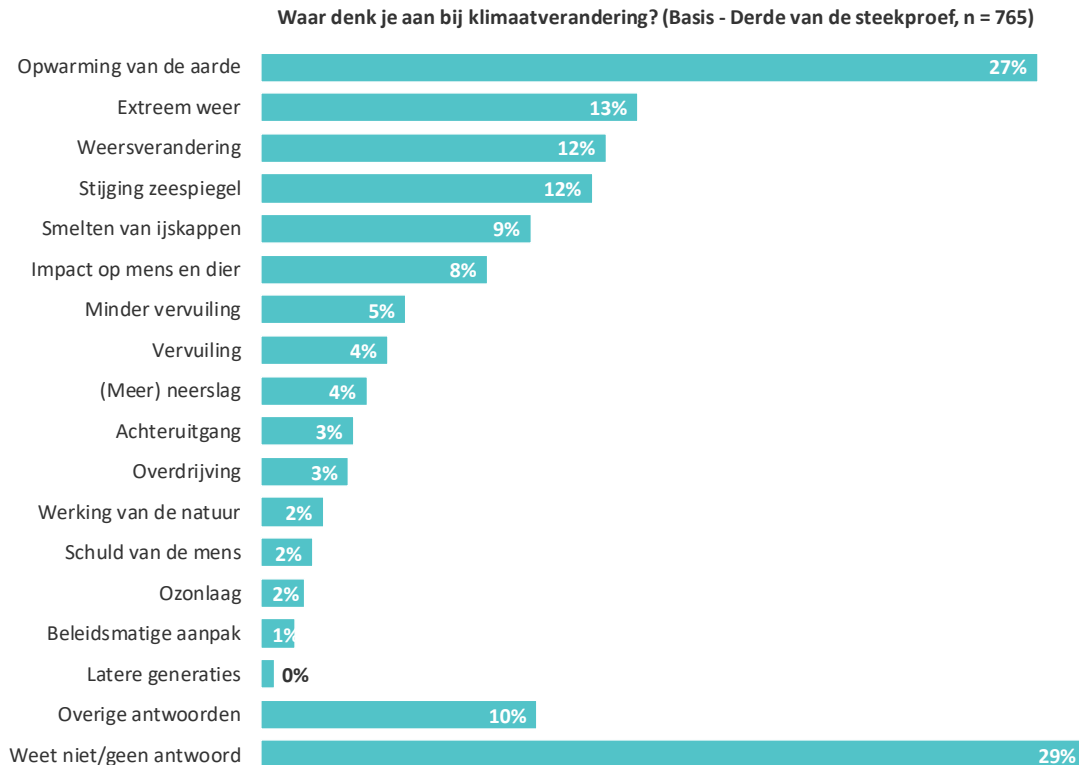
Veel Nederlanders weten dat zon, wind en water duurzame energiebronnen zijn

- Bij doorvragen weten veel Nederlanders dat energie uit zon (86%), wind (85%) en waterkracht (75%) duurzaam is. Ook zegt iets meer dan de helft (57%) te weten dat warmte uit de aarde duurzaam is.
- Biomassa is volgens 28% van de bevolking duurzaam. 8% zegt dat kernenergie volgens hen een duurzame energiebron is.
- Een klein deel van de Nederlanders denkt dat aardgas (3%), aardolie (2%) en kolen (1%) duurzaam zijn.
- 6% zegt niet te weten welke bronnen duurzaam zijn en 1% denkt dat geen van de voorgelegde bronnen duurzaam zijn.

Kwart van de Nederlanders denkt bij klimaatverandering aan opwarming van de aarde

- Bij het woord 'klimaatverandering' denken Nederlanders vooral aan de opwarming van de aarde (27%), maar ook veel andere associaties komen naar voren.
- De meeste associaties hebben te maken met veranderingen in de natuur, zoals extreem weer (13%), weersverandering (12%), de stijging van de zeespiegel (12%) en het smelten van de ijskappen (9%). 8% noemt de impact op mens en dier en ecosystems in het algemeen.
- Bijna drie op de tien Nederlanders (29%) geven aan niet te weten waar zij aan denken bij klimaatverandering.

Resultaten | Urgentie en draagvlak

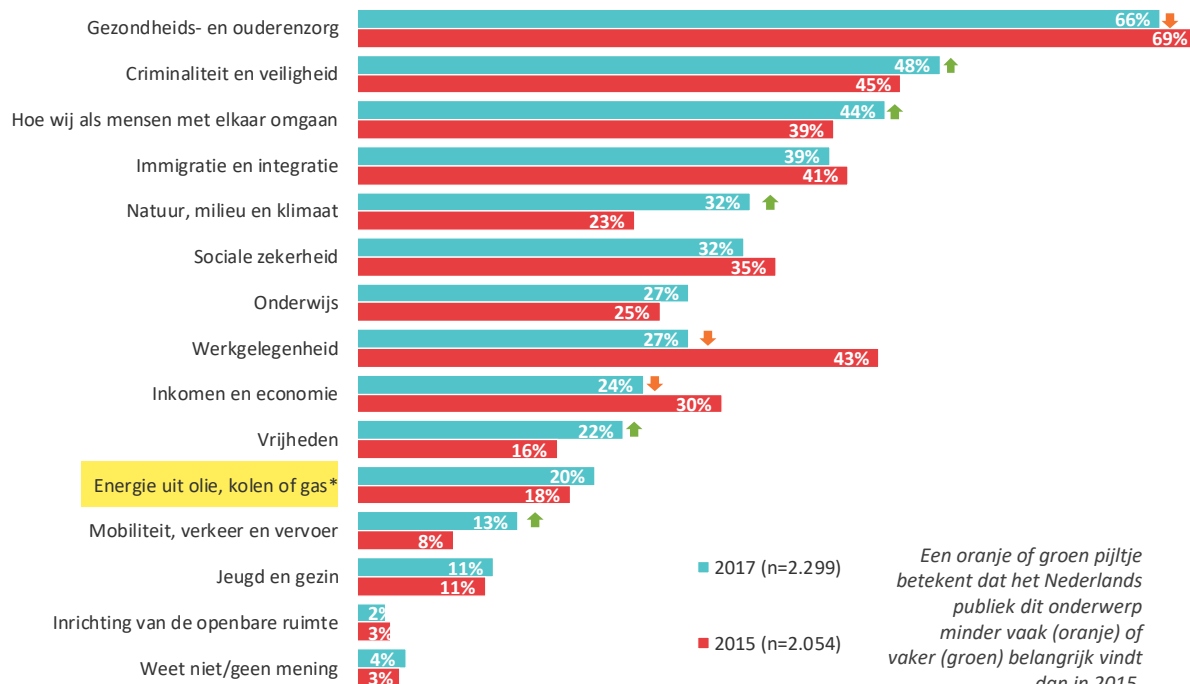

Verandering op het gebied van energie heeft relatief weinig urgentie onder Nederlanders

- Een vijfde van de Nederlanders (20%) vindt dat er dringend veranderingen moeten komen op het gebied van energie uit fossiele brandstoffen. Dat is vergelijkbaar met het relatieve urgentieniveau in 2015.*
- Daarmee krijgt het relatief weinig urgentie: alleen veranderingen op het gebied van mobiliteit, jeugd en gezin en de inrichting van de openbare ruimte zijn nog minder dringend volgens Nederlanders.
- In vergelijking met 2015, vindt men het wel belangrijker dat er dringend veranderingen komen op het gebied van natuur, milieu en klimaat (32% vs. 23%).

* In 2015 heette deze categorie 'Energiesysteem (opwekking, transport en gebruik van energie)'. Vanwege deze tekstuele verandering zijn de resultaten tussen 2015 en 2017 niet goed vergelijkbaar en moeten als indicatief worden beschouwd.

Op welke van onderstaande onderwerpen vindt je dat er dringend veranderingen moeten komen in Nederland?
(Basis - Allen)

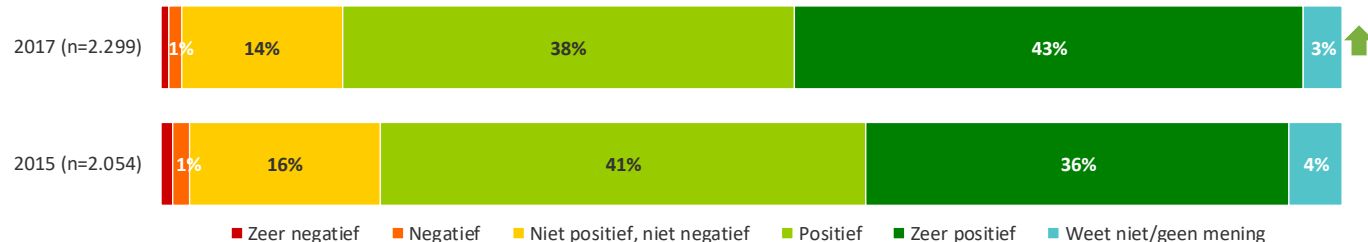
Een oranje of groen pijltje betekent dat het Nederlands publiek dit onderwerp minder vaak (oranje) of vaker (groen) belangrijk vindt dan in 2015.

Ondanks lage urgentie wel positieve houding ten aanzien van stimulering van duurzame energie

- Circa acht op de tien Nederlanders (81%) staan positief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Nederland. Vergeleken met 2015 lijkt men bovendien nog iets positiever geworden.*

- Als men *positief* staat tegenover het stimuleren van duurzame energie, is dat vooral omdat men het beter voor het milieu vindt (45%) en het belangrijk en noodzakelijk is voor de toekomst (30%). Eén op de tien (9%) is positief vanwege de uitputting van fossiele brandstoffen.
- Als men een *neutrale* houding heeft, heeft men daar vaak niet echt een reden voor (58%). Een klein deel is neutraal omdat zij het onnodig of onzin vinden (9%) of omdat ze er te weinig van af weten (8%).
- Maar weinig Nederlanders staan *negatief* tegenover het stimuleren van duurzame energie. Als men dat wel is, is dat onder andere omdat men vindt dat marktwerking hier het werk zou moeten doen.**

In hoeverre sta je positief of negatief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Nederland?* (Basis - Allen)

De groene pijl betekent dat het Nederlands publiek gemiddeld gezien positiever tegenover het stimuleren van duurzame energie dan in 2015 (op een schaal van 1 (zeer negatief) tot 5 (zeer positief))

* De formulering van deze vraag is veranderd tussen 2015 en 2017, waardoor de vergelijkende resultaten minder betrouwbaar en indicatief zijn.
** Het aantal Nederlanders dat een motivatie heeft gegeven waarom zij negatief zijn, is te laag om betrouwbare uitspraken over te doen. Deze informatie is dus illustratief.

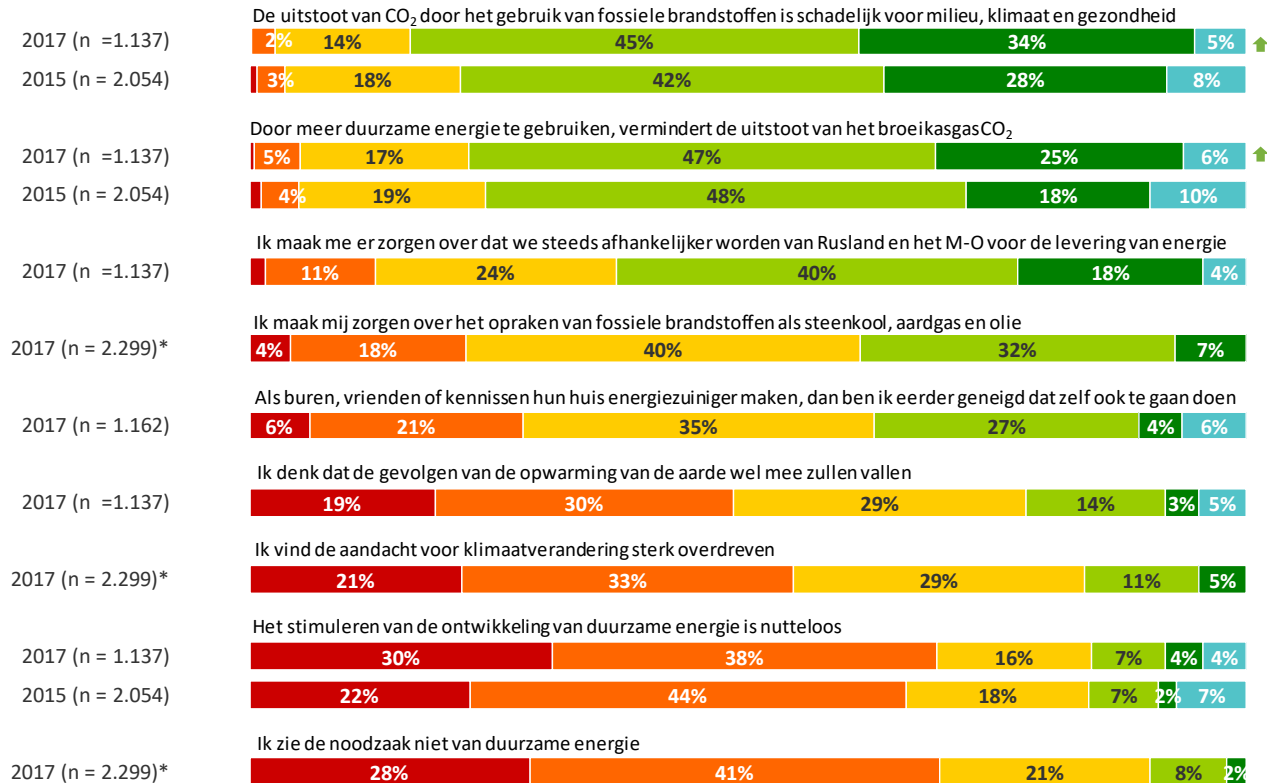
Meerderheid Nederlanders ziet urgentie rondom het gebruik van duurzame energie

- Als de problematiek rondom de energievoorziening niet in vergelijkende zin (met andere kwesties) wordt voorgelegd, maar direct wordt opgeworpen, ziet een meerderheid van de Nederlanders de urgentie van het probleem wel in en erkent de noodzaak van duurzame energie. Eén op de tien Nederlanders ziet de noodzaak tot het gebruik van duurzame energie niet (10%) en denkt dat het stimuleren van duurzame energie nutteloos is (11%). Dat is ongeveer even veel als in 2015.
  - Ruim driekwart van de Nederlanders is overtuigd van de problematiek die komt kijken bij het gebruik van fossiele brandstoffen en de oplossing die duurzame energiebronnen hierbij kan bieden. 79% denkt dat de uitstoot van CO₂ door het gebruik van fossiele brandstoffen schadelijk is voor milieu, klimaat en gezondheid, 72% denkt dat we die uitstoot kunnen verminderen door het gebruik van duurzame energie.
  - Het besef hiervan lijkt te zijn gegroeid sinds 2015: destijds was 71% het ermee eens dat CO₂-uitstoot schadelijk was (vs. 79% tegenwoordig)*, en zag 67% de oplossing daarvoor in het gebruik van duurzame energie (vs. 72% tegenwoordig).
  - Hoewel een groot deel van de Nederlanders de urgentie dus erkent, deelt niet iedereen dezelfde zorgen: 59% maakt bijvoorbeeld zich zorgen dat we steeds afhankelijker worden van Rusland en het Midden-Oosten voor de levering van energie, 39% maakt zich zorgen over het opraken van fossiele brandstoffen.
- De bijbehorende grafiek staat op pagina 21.

* In 2015 was de formulering van deze stelling iets anders. De resultaten over de tijd zijn dus niet goed te vergelijken en dienen als indicatief te worden beschouwd.

Urgentie en draagvlak | Houding verduurzaming

Kun je per stelling aangeven in hoeverre je het er mee eens of oneens bent? (Basis - Helft van de steekproef (2017))

De groene pijl betekent dat het Nederlands publiek het gemiddeld gezien vaker eens is met de betreffende stelling dan in 2015 (op een schaal van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens))

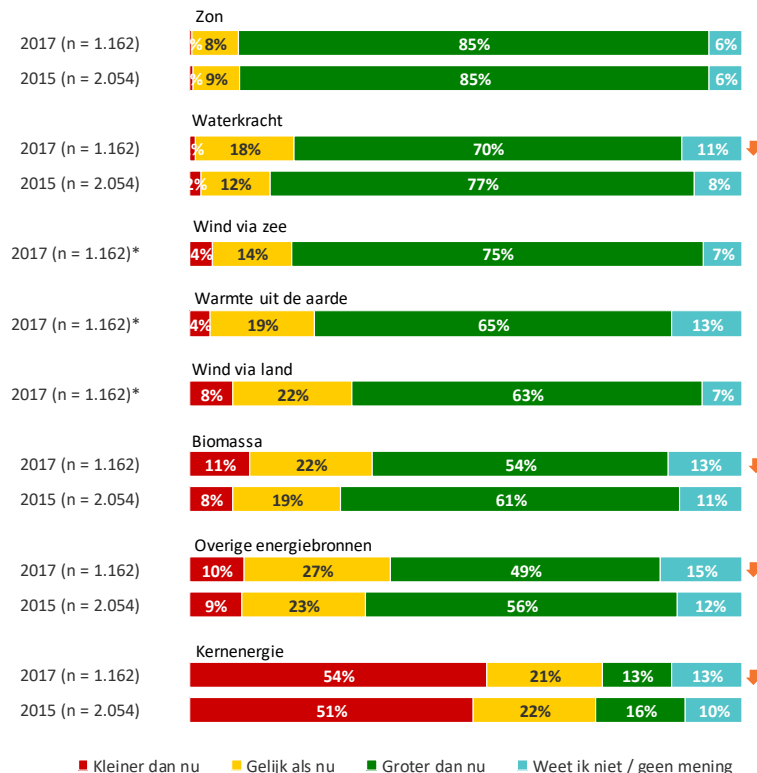
- Zeer mee oneens
- Mee oneens
- Niet mee eens, niet mee oneens
- Mee eens
- Zeer mee eens
- Weet ik niet / geen mening

* Deze drie stellingen zijn afkomstig uit de set stellingen die voor de segmentatie is gebruikt en zijn zodoende voorgelegd aan alle respondenten.

Vooral groter aandeel gewenst van zonne- en windenergie en energie uit water

- Een meerderheid van de Nederlanders zou willen dat duurzame bronnen de komende jaren een groter aandeel krijgen in het totale energieverbruik.
- Men wil vooral een groter aandeel van zonne-energie (85%), op enige afstand gevolgd door energie uit waterkracht (70%). Over energie uit waterkracht is men nu minder enthousiast dan in 2015: destijds wilde ruim driekwart (77%) daar nog een groter aandeel van. Ook van het vergroten van het aandeel van energie uit biomassa, overige energiebronnen en kernenergie zijn nu minder Nederlanders voorstander dan in 2015.
- Wat betreft windenergie lijkt men een voorkeur te hebben voor meer windenergie afkomstig van windmolens op zee: 75% wil dat dat aandeel omhoog gaat, tegen 63% die het aandeel van windmolens op land graag ziet toenemen.
- 13% is voor een groter aandeel van kernenergie in het totale energieverbruik voor Nederland. De helft van de Nederlands bevolking (54%) wil dit aandeel echter kleiner maken.

In hoeverre zou je willen dat onderstaande energiebronnen de komende jaren een kleiner of groter aandeel krijgen in het totale energieverbruik in Nederland? (Basis - Helft van de steekproef (2017))

Kleiner aandeel gewenst van alle fossiele brandstoffen

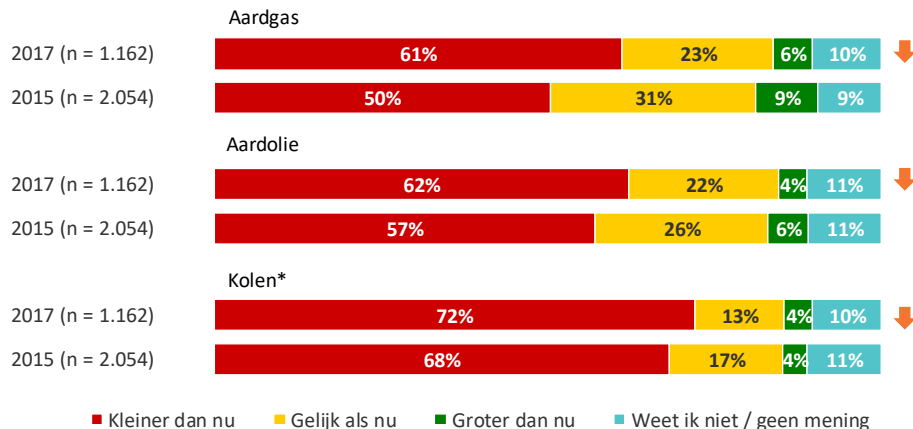
- In vergelijking met 2015 wensen meer Nederlanders een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen als aardgas, aardolie en kolen. 61% zou minder aardgas willen (vs. 50% in 2015), 62% zou minder aardolie willen (vs. 57% in 2015).
- Over kolen is men nog duidelijker: ruim zeven op de tien Nederlanders (72%) zou willen dat het aandeel daarvan kleiner wordt (vs. 68% in 2015).*

* In 2015 heette deze categorie 'steenkool'. Met deze tekstuele aanpassing moet rekening worden gehouden bij het vergelijken van de resultaten over de tijd. Deze vergelijkende resultaten moeten dus als indicatief worden beschouwd.

- Gemiddeld genomen denkt de Nederlandse bevolking dat we nog circa 21 jaar gas uit Groningen zullen gebruiken om in onze energiebehoefte te voorzien. Het vaakst denken Nederlanders dat dat nog 10 jaar gaat duren (17%).**

** Dit is een losstaande vraag, waarvan de resultaten niet in de grafiek getoond zijn.

In hoeverre zou je willen dat onderstaande energiebronnen de komende jaren een kleiner of groter aandeel krijgen in het totale energieverbruik in Nederland? (Basis - Helft van de steekproef (2017))

De oranje pijl (op deze en de vorige pagina) betekent dat het Nederlands publiek gemiddeld gezien vaker een minder groot (bij hernieuwbare bronnen) of kleiner aandeel wil van de betreffende energiebron dan in 2015

Resultaten | Maatschappelijke waarden

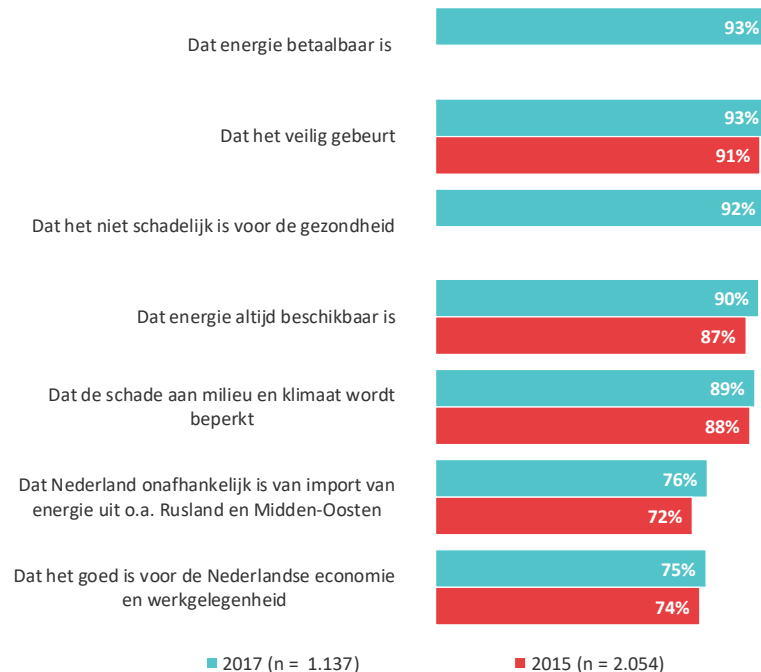

Betaalbaarheid en veiligheid belangrijkste waarden bij energievoorziening

- Nederlanders hechten veel waarde aan de verschillende aspecten die van belang kunnen zijn bij de energievoorziening in Nederland. Betaalbaarheid (93%) en veiligheid (93%) vindt men het belangrijkste, op de voet gevolgd door geen schade voor de gezondheid (92%), beschikbaarheid (90%) en milieuvriendelijkheid (89%).
- Circa driekwart van de Nederlanders hecht er waarde aan dat de energievoorziening onafhankelijk is (van landen als Rusland en het Midden-Oosten, 76%) en dat het goed is voor de Nederlandse economie (75%).

* De formulering van de antwoordcategorieën is ten opzichte van 2015 (tekstueel) aangepast, waardoor de antwoorden tussen de jaren niet goed te vergelijken zijn. Daarom zijn geen vergelijkende resultaten benoemd en geïnterpreteerd op deze pagina.

In hoeverre vind je de volgende eigenschappen belangrijk in de wijze waarop we iedereen in Nederland van energie voorzien?*(Basis - Helft van de steekproef (2017))

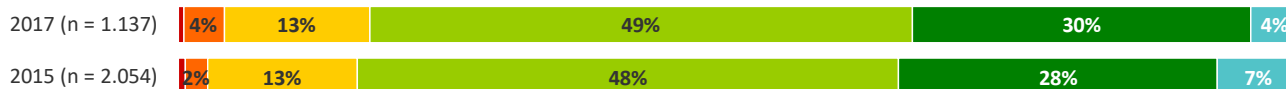

Driekwart van de Nederlanders denkt dat Nederland haar positie in de wereld kan versterken met behulp van duurzame energie

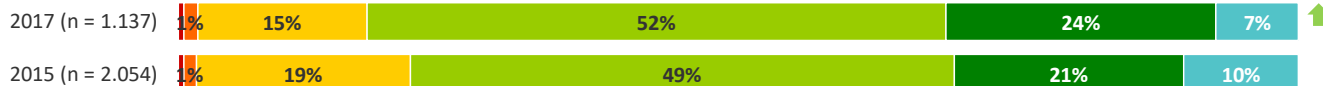
- Ruim driekwart van de Nederlanders denkt dat duurzame energie kan bijdragen aan twee maatschappelijke waarden die van belang zijn bij de energievoorziening: onafhankelijkheid en economische vooruitgang.
  - 79% denkt dat Nederland, door meer duurzame energie op te wekken, minder afhankelijk kan worden van fossiele brandstoffen uit het buitenland.
  - 76% denkt dat Nederland haar concurrentiepositie op internationaal niveau kan versterken door technieken te ontwikkelen voor duurzame energie. In vergelijking met 2015 is dit aandeel hoger: toen dacht 69% dat duurzame energie op die manier goed zou zijn voor de Nederlandse economie.

Kun je per stelling aangeven in hoeverre je het er mee eens of oneens bent?
(Basis - Helft van de steekproef (2017))

Door meer duurzame energie op te wekken in Nederland wordt Nederland minder afhankelijk van fossiele brandstoffen uit andere landen

Door technieken te ontwikkelen voor duurzame energie, kan Nederland haar internationale concurrentiepositie versterken

■ Zeer mee oneens ■ Mee oneens ■ Niet mee eens, niet mee oneens ■ Mee eens ■ Zeer mee eens ■ Weet ik niet / geen mening

De groene pijl betekent dat het Nederlands publiek het gemiddeld gezien vaker eens is met de betreffende stelling dan in 2015 (op een schaal van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens))

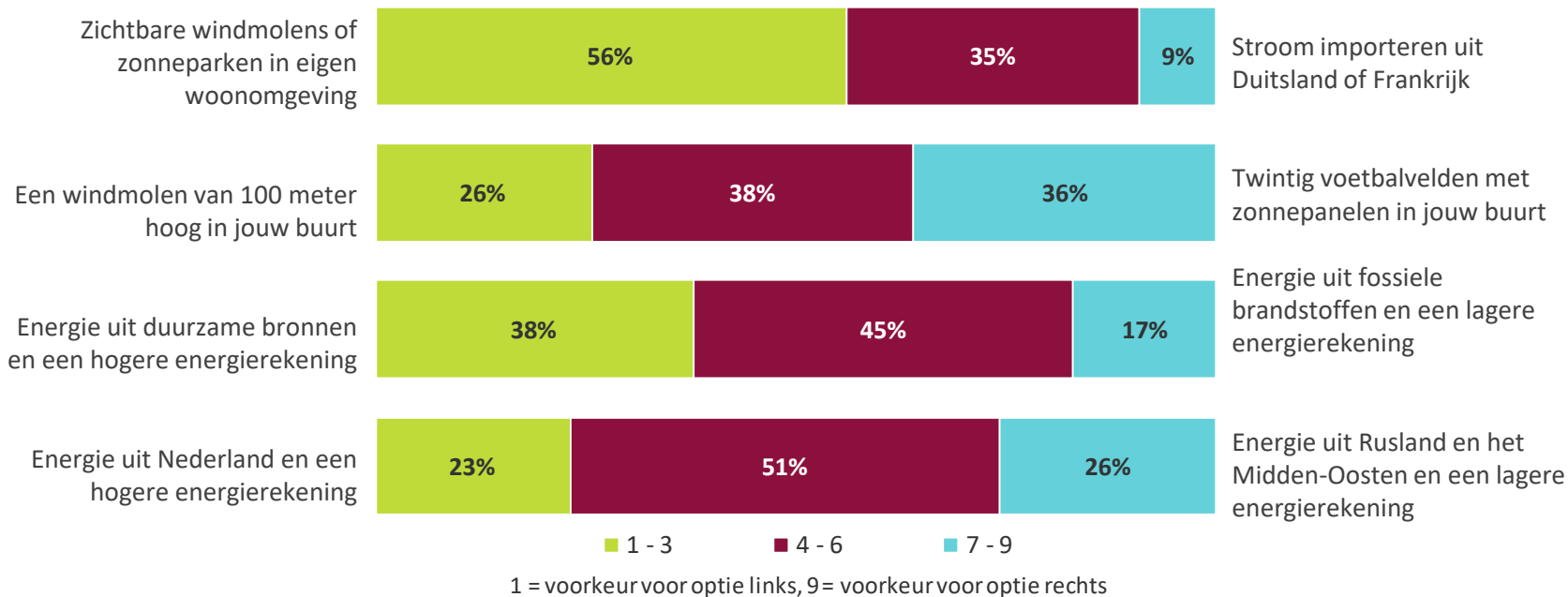
Als de keuze moet worden gemaakt, lijkt duurzaamheid belangrijker dan betaalbaarheid

- Wat betreft verschillende dilemma's op het gebied van energievoorziening lijken Nederlanders te neigen naar een voorkeur voor meer zichtbaarheid van energie-installaties in de eigen omgeving dan dat stroom uit het buitenland wordt geïmporteerd. Ruim de helft (56%) geeft dan eerder de voorkeur aan zichtbare windmolens of zonneparken in de eigen omgeving.
- Helemaal consequent is men echter niet: als het gaat om de energierekening, is er nauwelijks een voorkeur te onderscheiden tussen energie uit Nederland, maar een hogere energierekening (23%) of energie uit Rusland en het Midden-Oosten en een lagere energierekening (26%). Als het om betaalbaarheid gaat, lijkt men het dus minder van belang te vinden dat de energie uit het buitenland afkomstig is.
- Op het gebied van energiebronnen ligt dat weer net iets anders: men lijkt wel bereid iets meer te betalen als de energie afkomstig is van duurzame bronnen. 38% heeft liever een iets hogere rekening, maar wel energie uit duurzame bronnen, terwijl 17% dan de voorkeur geeft aan een lagere energierekening, maar energie uit fossiele brandstoffen. Milieuvriendelijkheid lijkt dus wel weer belangrijker dan betaalbaarheid.
- Qua type (duurzame) energie-installaties in de eigen woonomgeving heeft men geen duidelijke voorkeur: 26% geeft de voorkeur aan een windmolen van 100 meter hoog, 36% aan twintig voetbalvelden met zonnepanelen. 38% heeft geen voorkeur op dit vlak.
- Nederlanders denken zelf gemiddeld dat er circa 45 voetbalvelden met zonnepanelen nodig zijn om evenveel energie te leveren als één windmolen van 100 meter hoog.

➤ De grafiek staat op pagina 28.

Kun je telkens aangeven in hoeverre je een voorkeur hebt voor de ene of de andere keuze?

(Basis - Helft van de steekproef, n = ca. 1.100, verschilt per vraag)

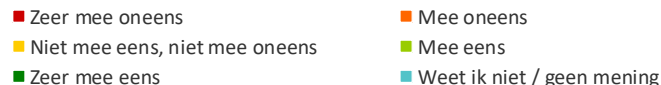
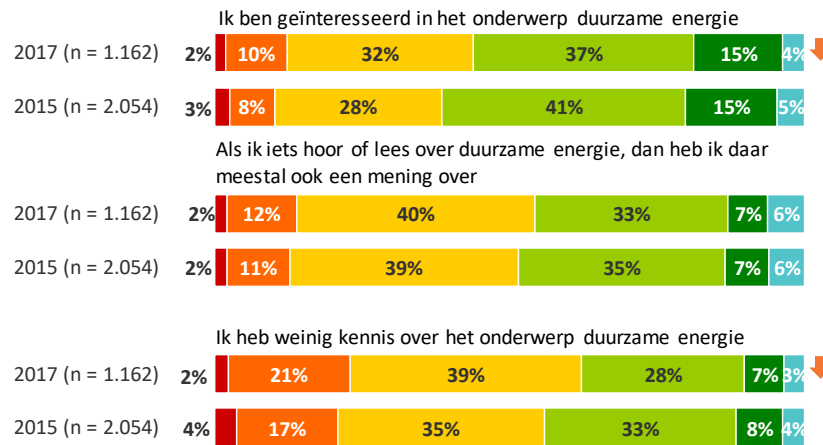
Resultaten | Persoonlijke betrokkenheid

Helft van de Nederlanders heeft interesse in het onderwerp 'duurzame energie', maar kennis is minder aanwezig

- Circa de helft van de Nederlanders (52%) geeft aan geïnteresseerd te zijn in het onderwerp duurzame energie. In vergelijking met 2015 is het interesseniveau daarmee iets gedaald. Destijds had 57% interesse in het onderwerp.
- Bijna vier op de tien Nederlanders (39%) hebben een mening over duurzame energie, als ze er iets over horen of lezen. Dat is min of meer gelijk aan het niveau van 2015.
- Het kennisniveau is ongelijk verdeeld bij Nederlanders. Circa een derde (34%) zegt zelf weinig kennis te hebben over het onderwerp, terwijl bijna een kwart (23%) heeft naar eigen zeggen wel kennis van het onderwerp. Het kennisniveau lijkt daarmee iets gestegen te zijn ten opzichte van 2015.

Kun je per stelling aangeven in hoeverre je het er mee eens of oneens bent? (Basis - Helft van de steekproef (2017))

De oranje pijl betekent dat het Nederlands publiek het gemiddeld gezien minder vaak eens is met de betreffende stelling dan in 2015 (op een schaal van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens))

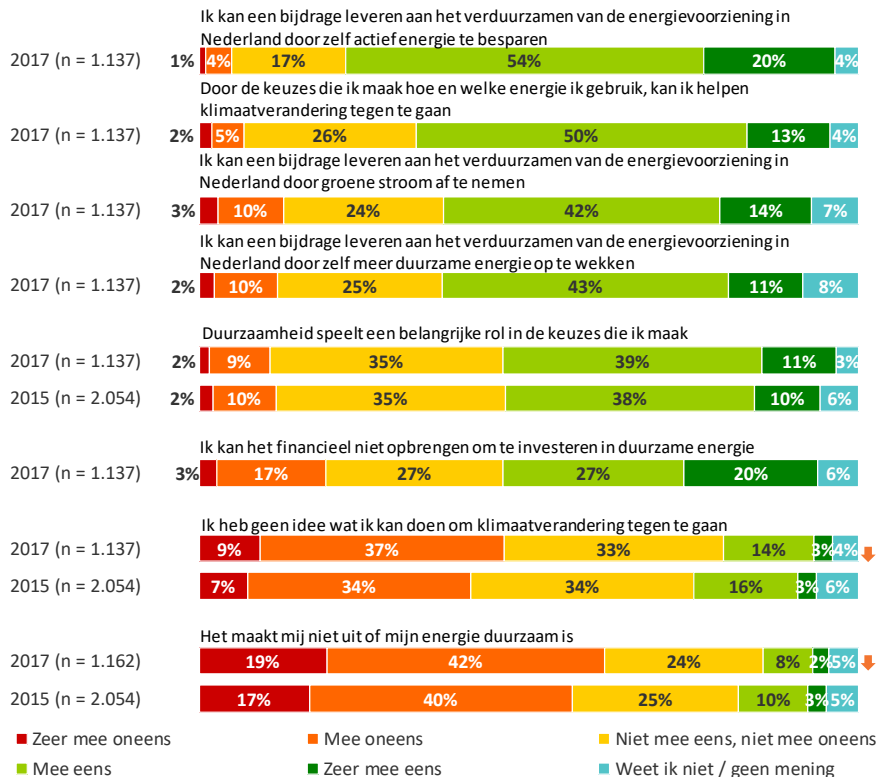
Besef van eigen mogelijke bijdrage aan energietransitie gegroeid sinds 2015

- Het merendeel van de Nederlanders is zich bewust van de zaken die hij/zij zelf kan doen om bij te dragen aan verduurzaming van het energieverbruik en het tegengaan van klimaatverandering. Bij de helft van de Nederlanders (50%) speelt duurzaamheid een belangrijke rol in de keuzes die ze maken.
  - Driekwart (74%) zegt een bijdrage te kunnen leveren door zelf te besparen, iets meer dan de helft door groene stroom af te nemen (56%) of zelf energie op te wekken (55%).
  - Financiële beperkingen vormen een reële belemmering voor het verduurzamen van de energievoorziening. Bijna de helft van de Nederlanders (47%) geeft aan het financieel niet op te kunnen brengen om te investeren in duurzame energie.
- De grafiek staat op pagina 32.

Persoonlijke betrokkenheid | Eigen bijdrage

Kun je per stelling aangeven in hoeverre je het er mee eens of oneens bent?*

(Basis - Helft van de steekproef (2017))

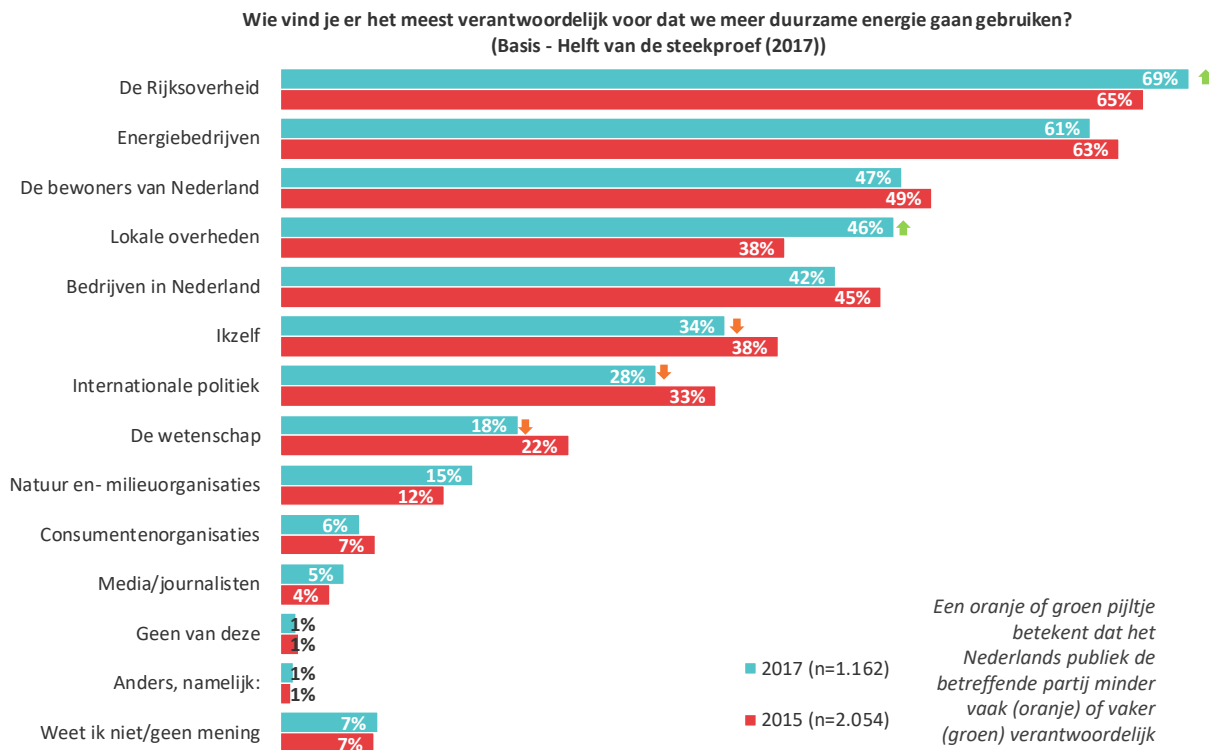
* De formulering van (enkele van) deze stellingen is veranderd sinds de meting van 2015. Waar dat het geval is, zijn vergelijkende resultaten niet getoond in de grafiek.

De oranje pijl betekent dat het Nederlands publiek het gemiddeld gezien minder vaak eens is met de betreffende stelling dan in 2015 (op een schaal van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens))

Grotere rol weggelegd voor overheid bij energietransitie dan in 2015

- De meeste Nederlanders (69%) leggen de verantwoordelijkheid voor de verduurzaming van de energievoorziening hoofdzakelijk bij de Rijksoverheid. Ook vindt 61% dat energiebedrijven één van de meest verantwoordelijke actoren zouden moeten zijn.
- Circa de helft van de Nederlanders (46%) legt een deel van de verantwoordelijkheid ook bij lagere bestuurlijke niveaus, zoals provincies en gemeenten.
- 47% ziet een grote rol weggelegd voor de Nederlandse bevolking zelf en circa één derde wijst daarbij ook vooral naar zichzelf (34%).
- In vergelijking met 2015 vindt men zichzelf wel minder verantwoordelijk. Ook legt men minder vaak de verantwoordelijkheid bij de wetenschap en de internationale politiek. De Rijksoverheid en lagere bestuurlijke niveaus lijken nu juist meer aan zet te zijn dan in 2015.

Resultaten | Invloed op de omgeving

Bijna kwart van de Nederlanders zegt verandering in de buurt door windmolens of zonneparken niet acceptabel te vinden

- 63% van de Nederlanders denkt dat het Nederlandse landschap de komende jaren ingrijpend verandert door de komst van windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. Voor de eigen buurt ligt dat anders: daar verwacht circa een vijfde (21%) van de Nederlanders veranderingen.
  - Ruim vier op de tien Nederlanders (43%) zouden zulke veranderingen in hun buurt accepteren. Bijna een kwart (23%) vindt het echter onacceptabel als hun buurt zou veranderen door de komst van windmolens of zonneparken.
    - Nederlanders die in de directe omgeving van een energie-installatie wonen (binnen een straal van 5 km) lijken over het algemeen vaker veranderingen te accepteren.
    - Nederlanders die verder weg wonen, geven aan vaker niet te weten in welke mate ze veranderingen acceptabel vinden.
  - Zoals op pagina 27 en 28 ook al vermeld werd, is men verdeeld over welk type energie-installatie in de buurt de voorkeur heeft: ruim een kwart (26%) heeft liever een windmolen van 100 meter hoog, 36% liever een zonnepark van twintig voetbalvelden groot.
- De bijbehorende grafieken staan op pagina 36.

Kun je per stelling aangeven in hoeverre je het er mee eens of oneens bent?
(Basis - Helft van de steekproef, n = 1.137)

Het Nederlandse landschap zal de komende jaren ingrijpend veranderen door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen

Mijn buurt zal de komende jaren ingrijpend veranderen door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen

- Zeer mee oneens
- Mee oneens
- Niet mee eens, niet mee oneens
- Mee eens
- Zeer mee eens
- Weet ik niet / geen mening

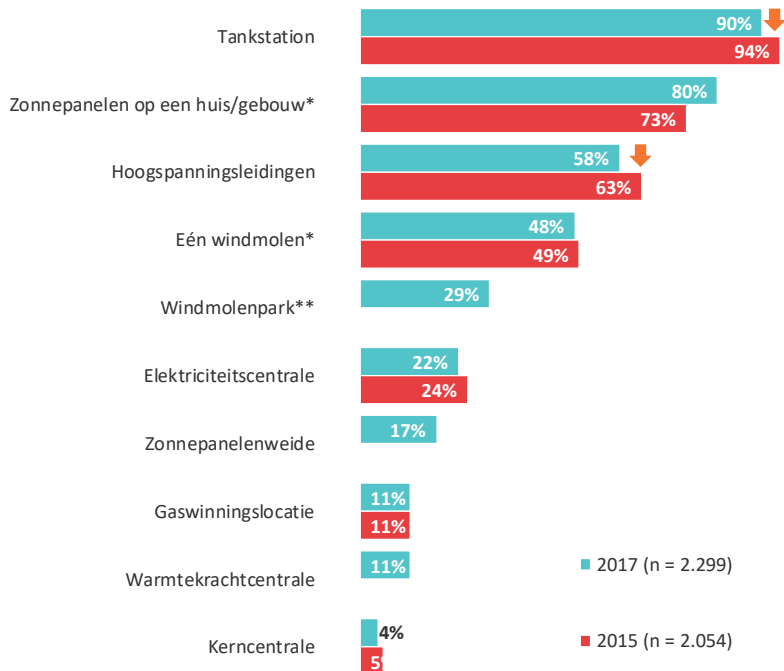
In hoeverre vind je het acceptabel als jouw buurt de komende jaren ingrijpend verandert door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen?
(Basis - Helft van de steekproef, n = 1.162)

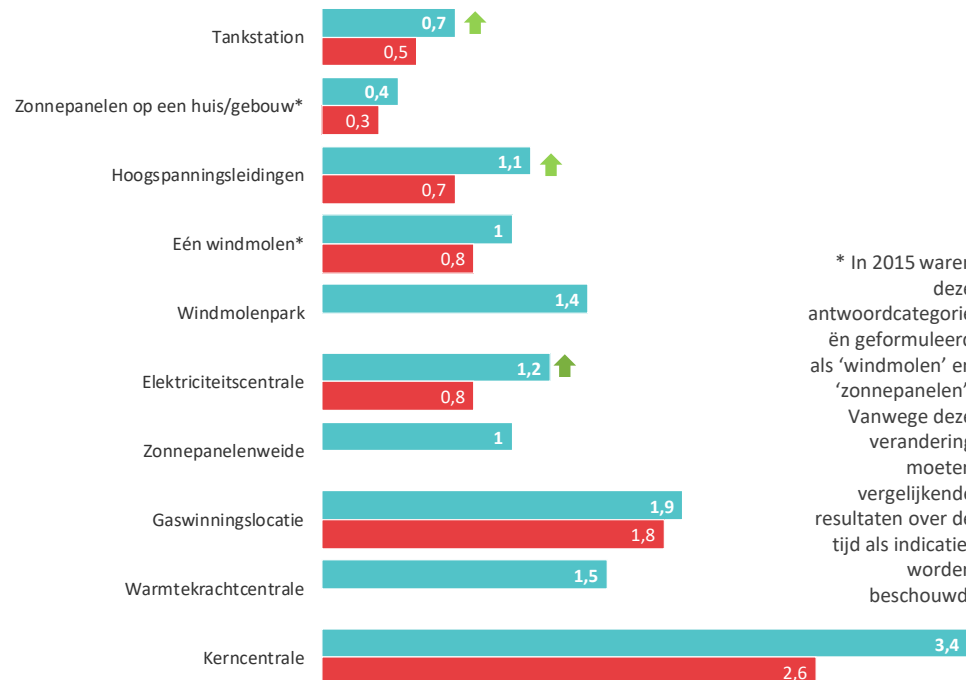
- Zeer onacceptabel
- Onacceptabel
- Niet acceptabel, niet onacceptabel
- Acceptabel
- Zeer acceptabel
- Weet niet/geen mening

Invloed op de omgeving | Nabijheid en hinder

Kun je voor elk van de volgende voorzieningen aangeven op welke afstand van jouw woning de dichtstbijzijnde zich bevindt? % Dichterbij dan 10 km (Basis - Allen)

Kun je per voorziening aangeven in hoeverre je hier op dit moment hinder van ondervindt door bijvoorbeeld geluid, stank of horizonvervuiling? 0 = helemaal geen hinder, 10 = extreem veel hinder (Basis - Woont minder dan 10 km van energie-installatie vandaan, n verschilt per optie)

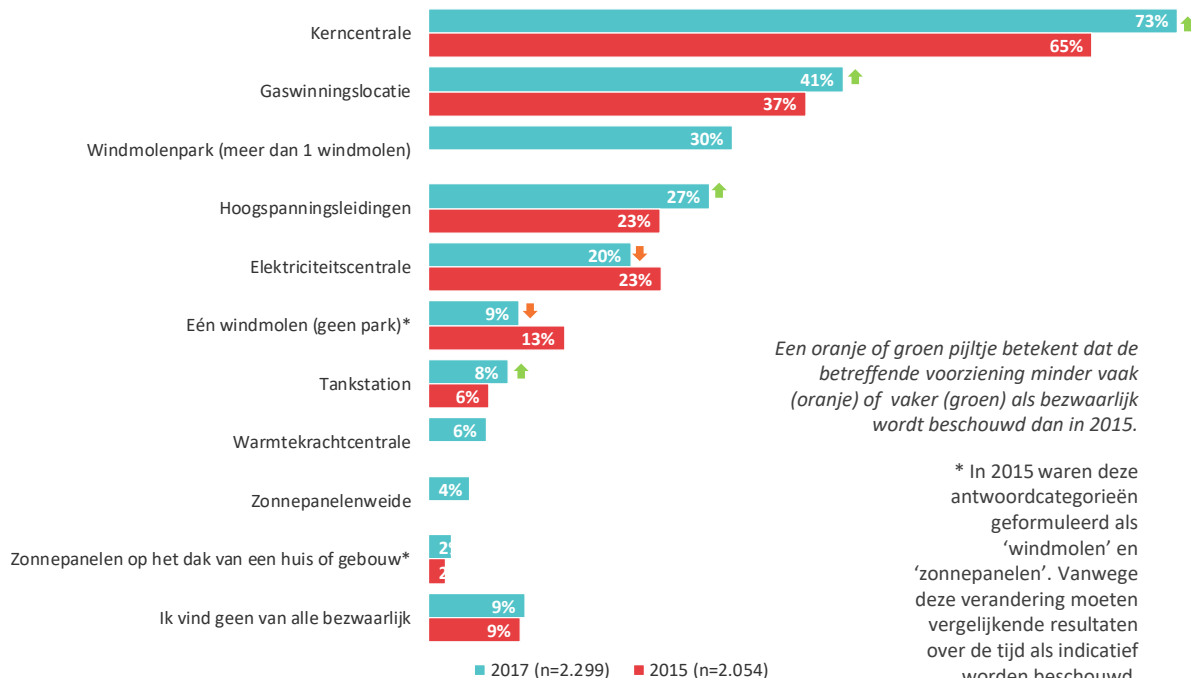
* In 2015 waren deze antwoordcategorieën geformuleerd als 'windmolen' en 'zonnepanelen'. Vanwege deze verandering moeten vergelijkende resultaten over de tijd als indicatief worden beschouwd.

Een oranje of groen pijltje betekent dat de betreffende voorziening zich minder vaak (oranje) of vaker (groen) dichterbij dan 10 km bevindt (links) en voor meer (groen) hinder zorgt (rechts) dan in 2015.

Bijna driekwart vindt een kerncentrale in de eigen omgeving bezwaarlijk

- Omwonenden ondervinden relatief weinig hinder van de energie-installaties waarbij zij in de buurt wonen (zie vorige pagina). De meeste hinder ondervindt men van kerncentrales (3,4 op een schaal van 1 tot 10), maar slechts 4% van de Nederlanders geeft aan in de nabijheid van een kerncentrale vandaan te wonen.
- Het meest bezwaarlijk in de eigen omgeving vindt men een kerncentrale (73%), op afstand gevolgd door een gaswinningslocatie (41%). In vergelijking met 2015 heeft men meer bezwaar gekregen tegen een kerncentrale, hoogspanningsleidingen, een tankstation en een gaswinningslocatie in de directe eigen omgeving.
- Wat betreft het dilemma wind- versus zonne-energie zou 9% bezwaar hebben tegen één windmolen in de buurt, 4% tegen een zonnepanelenweide.

Als je moest kiezen, welke van de hieronder genoemde voorzieningen zou je dan het meest bezwaarlijk vinden in je eigen omgeving binnen één kilometer van je huis? (Basis - Allen)

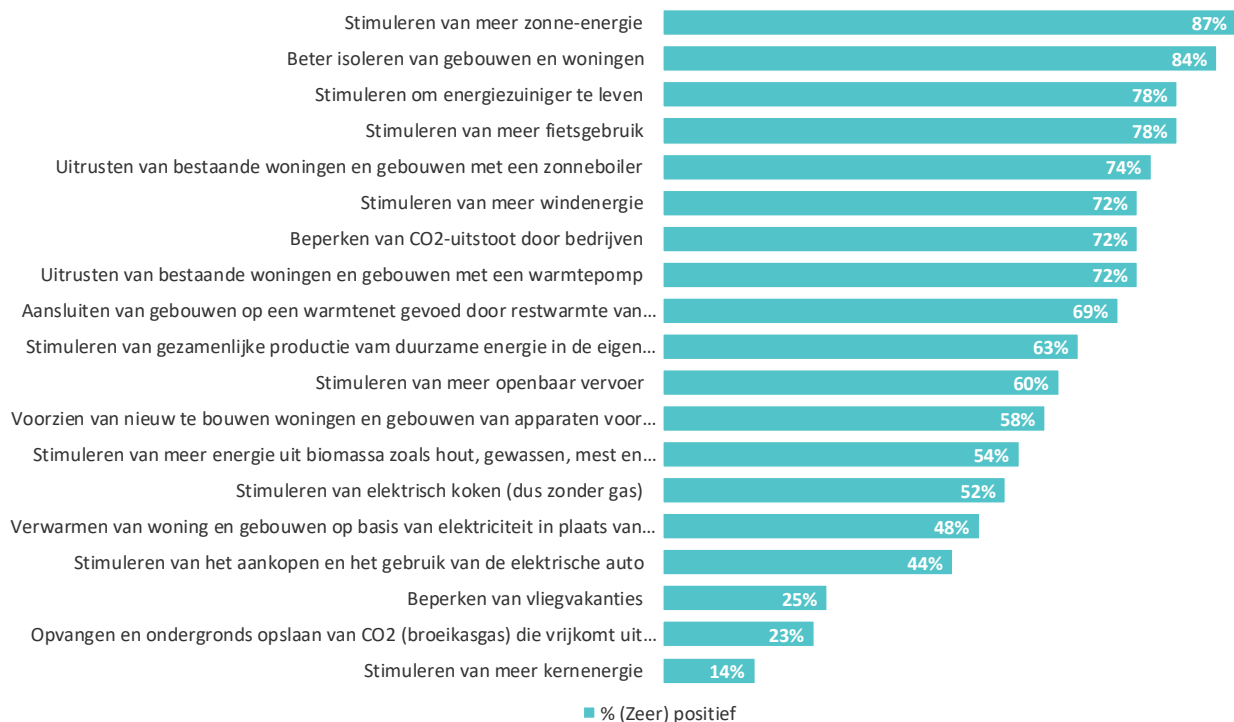
Resultaten | Draagvlak voor opties

Stimuleren van meer zonne-energie en betere isolatie populairste opties om CO₂-uitstoot te verminderen

- Het stimuleren van meer zonne-energie en het beter isoleren van gebouwen en woningen zijn de twee CO₂-reducerende opties waar Nederlanders het meest positief tegenover staan. Ook is ruim driekwart van de Nederlanders voorstander van stimulering van energiezuiniger leven (78%) en meer fietsgebruik (78%).
- Over het algemeen is minstens de helft van de Nederlandse bevolking positief over de verschillende opties. Over vijf opties is een minderheid positief: het verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit (48%), het stimuleren van aankoop en gebruik van elektrische auto's (44%), het beperken van vliegvakanties (25%), het opvangen en ondergronds opslaan van CO₂ (23%) en het stimuleren van meer kernenergie (14%).

In hoeverre sta je positief of negatief tegenover het in Nederland ...? (Basis - Split run, n = ca. 850, verschilt per optie)

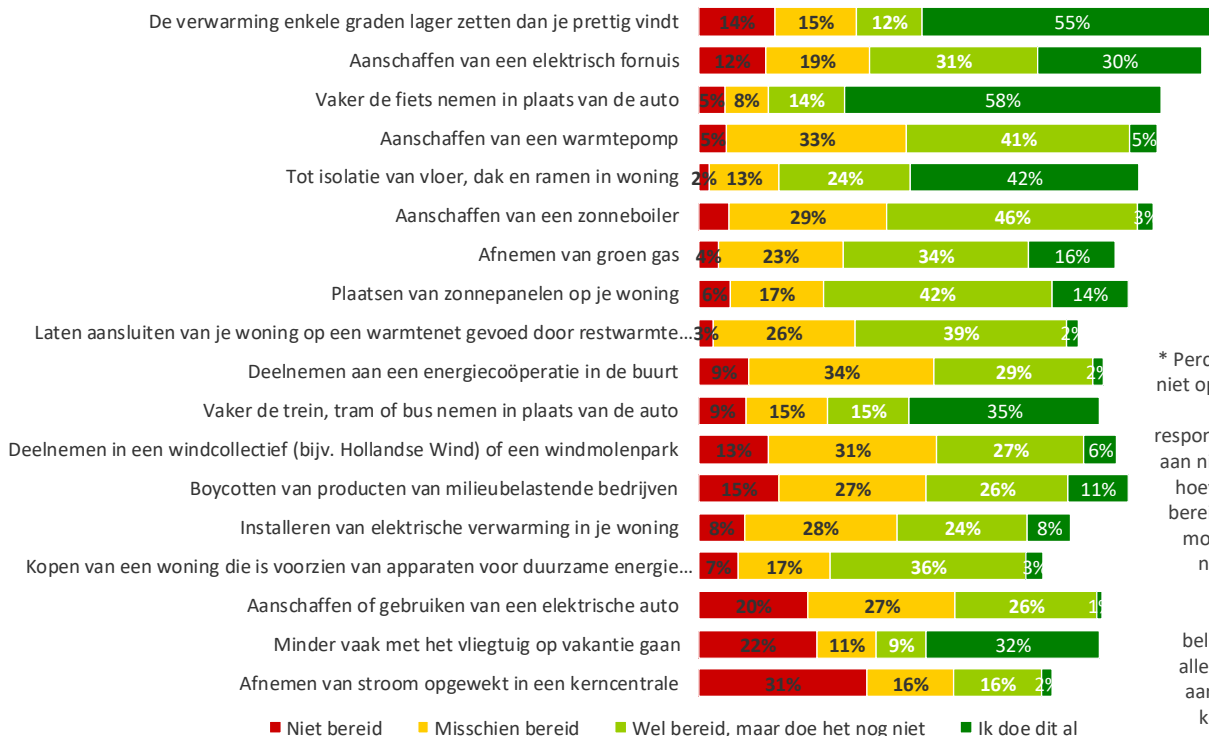

Bereidheid het grootst bij mogelijkheden die samenhangen met dagelijkse bezigheden of de eigen woning

- Nederlanders zijn het meest bereid bij te dragen aan het verminderen van de CO₂-uitstoot door middel van mogelijkheden die ingrijpen op het dagelijks leven. Meer dan de helft van de Nederlanders zet bijvoorbeeld de verwarming al lager dan gewenst (55%) en neemt vaker de fiets (58%).
- Ongeveer drie à vier op de tien Nederlanders zijn bereid om aanpassingen aan hun huis of eigen energievoorziening te doen (zoals het aanschaffen van een warmtepomp en zonneboiler, het plaatsen van zonnepanelen en het afnemen van groen gas). Een klein deel dit soort zaken ook al.

In hoeverre ben je bereid tot ...?*
(Basis - Split run, n = ca. 850, verschilt per optie**)

* Percentages tellen niet op tot 100%. De resterende respondenten gaven aan niet te weten in hoeverre zij er toe bereid waren of de mogelijkheid was niet op hen van toepassing.
** Indien van belang, zijn opties alleen voorgelegd aan bezitters van koopwoningen.

Positievare houding en grotere actiebereidheid tot enkele CO₂-reducerende maatregelen dan in 2015

- In vergelijking met 2015 denkt men over het algemeen hetzelfde over de verschillende mogelijkheden die tot een afname van de CO₂-uitstoot kunnen leiden.
- Over twee CO₂-reducerende mogelijkheden is men, in vergelijking met 2015, aanzienlijk positiever (< 10 procentpunt):
  - Het stimuleren van zonne-energie (87% (zeer) positief vs. 77% in 2015)
  - Het verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit (in plaats van gas) (48% (zeer) positief vs. 29% in 2015)
- Over nog eens vijf andere opties is men iets positiever dan in 2015, namelijk:
  - Het stimuleren van windenergie (72% (zeer) positief vs. 66% in 2015)
  - Het stimuleren van de gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving (63% (zeer) positief vs. 56% in 2015)
  - Het stimuleren van meer openbaar vervoer (60% (zeer) positief vs. 54% in 2015)
  - Het beperken van vliegvakanties (25% (zeer) positief vs. 20% in 2015)
  - Het opvangen en ondergronds opslaan van CO₂ (broeikasgas) die vrijkomt uit fossiele brandstoffen (25% (zeer) positief vs. 20% in 2015)

➤ De tabel staat op pagina 43.

Draagvlak voor opties | Ontwikkeling sinds 2015

In hoeverre sta je positief of negatief tegenover het in Nederland ...? % (zeer) positief

(Basis - Split run, n = ca. 850, verschilt per optie)

	2017	2015		2017	2015
Stimuleren van meer zonne-energie	87%	77%	Stimuleren van gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving	63%	56%
Beter isoleren van gebouwen en woningen	84%	82%	Stimuleren van meer openbaar vervoer	60%	54%
Stimuleren om energiezuiniger te leven	78%	74%	Voorzien van nieuw te bouwen woningen en gebouwen van apparaten voor duurzame energie en geen gasaansluiting en cv-ketel meer installeren	58%	
Stimuleren van meer fietsgebruik	78%	76%	Stimuleren van meer energie uit biomassa zoals hout, gewassen, mest en gft-afval	54%	53%
Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler	74%		Stimuleren van elektrisch koken (dus zonder gas)	52%	
Stimuleren van meer windenergie	72%	66%	Verwarmen van woning en gebouwen op basis van elektriciteit in plaats van gas	48%	29%
Beperken van CO ₂ -uitstoot door bedrijven	72%	67%	Stimuleren van het aankopen en het gebruik van de elektrische auto	44%	41%
Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een warmtepomp	72%		Beperken van vliegvakanties	25%	20%
Aansluiten van gebouwen op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie	69%	65%	Opvangen en ondergronds opslaan van CO ₂ (broeikasgas) die vrijkomt uit fossiele brandstoffen	23%	16%
			Stimuleren van meer kernenergie	14%	13%

Een groen percentage betekent dat het Nederlands publiek vaker (zeer) positief is over de betreffende optie dan in 2015.

Grotere actiebereidheid tot enkele CO₂-reducerende maatregelen dan in 2015

- Ook de actiebereidheid is in grote lijnen gelijk aan 2015. Over het algemeen is minstens de helft van de Nederlanders bereid tot het nemen van stappen richting een meer duurzame energievoorziening of doet dat al.
- In vergelijking met 2015 is men een stuk vaker bereid tot het (laten) installeren van elektrische verwarming in de eigen woning. In 2015 was de helft van de Nederlanders (50%) daartoe bereid of deed dit al, nu is dat 60%.
- Ook bij enkele andere mogelijkheden is een stijging van de bereidheid te zien:
  - Het aansluiten van de eigen woning op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie (66% bereid of doet dit al vs. 60% in 2015)
  - Deelnemen aan een energiecoöperatie in de eigen buurt (66% bereid of doet dit al vs. 60% in 2015)
  - Deelnemen in een windcollectief of een windmolenpark (64% bereid of doet dit al vs. 56% in 2015)
  - Boycotten van producten van milieubelastende bedrijven (64% bereid of doet dit al vs. 56% in 2015)
  - Aanschaffen of gebruiken van een elektrische auto (54% bereid of doet dit al vs. 49% in 2015)

➤ De tabel staat op pagina 45.

Draagvlak voor opties | Ontwikkeling sinds 2015

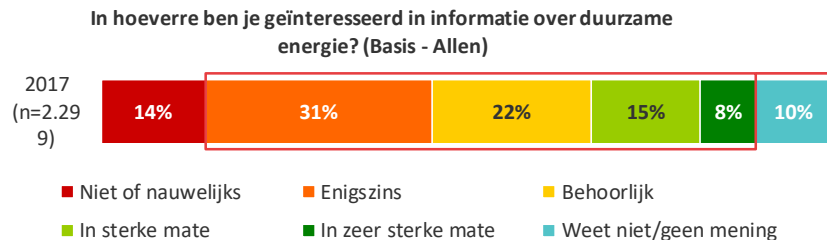
In hoeverre ben je bereid tot ...? % (misschien) bereid + doet dit al (Basis - Split run, n = ca. 850, verschilt per optie)					
	2017	2015		2017	2015
De verwarming enkele graden lager zetten dan je prettig vindt	82%	80%	Deelnemen aan een energiecoöperatie in de buurt	66%	60%
Vaker de fiets nemen in plaats van de auto	80%	79%	Vaker de trein, tram of bus nemen in plaats van de auto	64%	60%
Aanschaffen van een elektrisch fornuis	80%		Deelnemen in een windcollectief (bijv. Hollandse Wind) of een windmolenpark	64%	56%
Tot isolatie van vloer, dak en ramen in woning	79%	78%	Boycotten van producten van milieubelastende bedrijven	64%	56%
Aanschaffen van een warmtepomp	79%		Installeren van elektrische verwarming in je woning	60%	50%
Aanschaffen van een zonneboiler	78%		Kopen van een woning die is voorzien van apparaten voor duurzame energie en geen gasaansluiting of cv-ketel heeft	56%	
Afnemen van groen gas	73%	70%	Aanschaffen of gebruiken van een elektrische auto	54%	49%
Plaatsen van zonnepanelen op je woning	72%	73%	Minder vaak met het vliegtuig op vakantie gaan	51%	53%
Laten aansluiten van je woning op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie	66%	60%	Afnemen van stroom opgewekt in een kerncentrale	34%	37%

Een groen percentage betekent dat het Nederlands publiek vaker (misschien) bereid is tot de betreffende optie of dat al vaker doet dan in 2015.

Resultaten | Informatiebehoefte

Geïnteresseerde Nederlanders hebben vooral behoefte aan praktische tips over verduurzaming

In welke van de volgende onderwerpen op het gebied van energie heb je interesse? (Basis - (Enigszins) geïnteresseerd in informatie, n = 1.739)

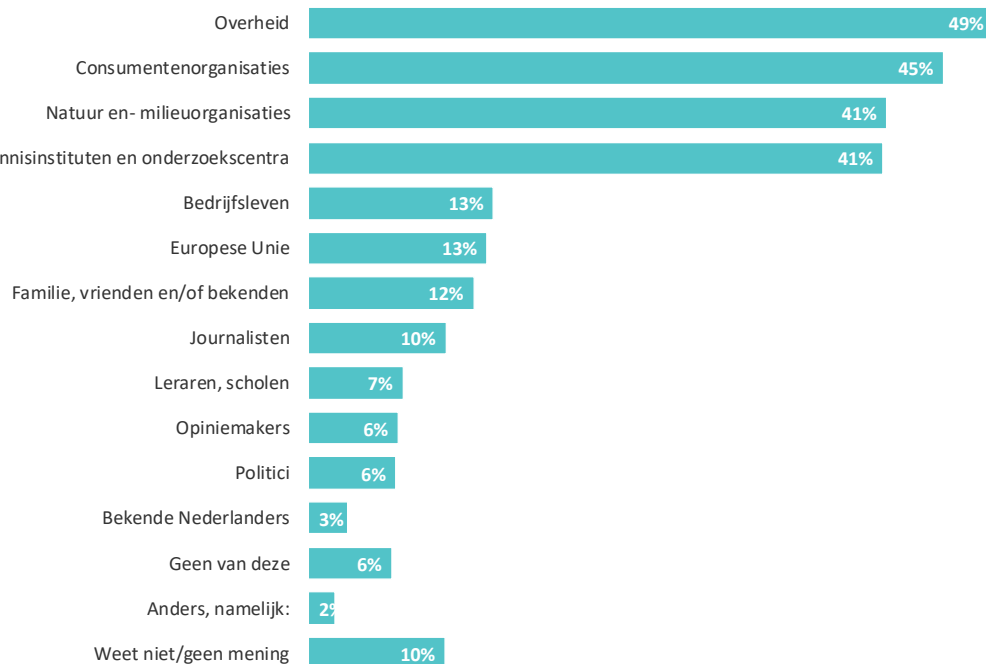
Praktische tips hoe ik zelf energie kan besparen	57%
Praktische tips hoe ik zelf energie kan opwekken	36%
Wat verschillende overheden en organisaties doen om tot duurzamere energievoorziening te komen	34%
Algemene informatie over duurzame energie	33%
Oorzaken en gevolgen van klimaatverandering	28%
De gevolgen van het gebruik van fossiele brandstoffen zoals olie, kolen en gas	18%
Overig (anders, weet niet of geen van deze)	18%

- Circa driekwart (76%) van de Nederlanders is ten minste enigszins geïnteresseerd in informatie over duurzame energie. Het vaakst gaat de interesse uit naar praktische tips, bijvoorbeeld over hoe men zelf energie kan besparen (57%) of hoe men zelf energie kan opwekken (36%).
- Circa een derde van de geïnteresseerden zou graag algemene informatie over duurzame energie ontvangen (33%) of te weten komen wat verschillende overheden en organisaties doen om de energietransitie te bewerkstelligen (34%).

Helft van de geïnteresseerden ontvangen het liefst informatie vanuit de overheid

- Qua gewenste afzender van informatie over duurzame energie is het beeld redelijk gemengd.
- De overheid is de meest gewenste afzender van informatie over duurzame energie. Circa de helft van de Nederlanders die geïnteresseerd zijn in informatie over duurzame energie (49%), ontvangt die het liefst van overheidszijde.
- Daarnaast zouden geïnteresseerden graag informatie vanuit consumentenorganisaties (45%), natuur- en milieuorganisaties (41%) en wetenschappelijke organisaties (41%) ontvangen.
- Andere afzenders, zoals het bedrijfsleven (13%), de Europese Unie (13%) of journalisten (10%) zijn minder populair.

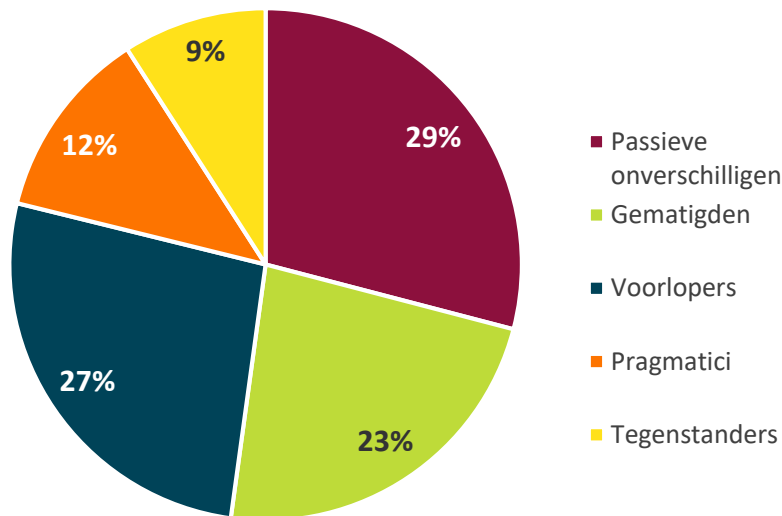
Van welke personen of organisaties zou je het liefst informatie over duurzame energie ontvangen?
(Basis - (Enigszins) geïnteresseerd in informatie, n = 1.739)

Ten behoeve van effectievere communicatie zijn segmenten gevormd van het Nederlands publiek die ieder op eigen wijze aankijken tegen de verduurzaming van de energievoorziening van Nederland. Aan de hand van zeven dimensies (zie volgende pagina) die samenhangen met de kennis, houding en het gedrag ten aanzien van de energietransitie zijn vijf doelgroepen binnen de Nederlandse samenleving geïdentificeerd.

Passieve onverschilligen (29% van het Nederlands publiek) houden zich niet sterk bezig met duurzaamheid en het milieu. Ze ervaren meer last van duurzame energie-installaties, maar komen hier niet tegen in actie.

Gematigden (23% van het Nederlands publiek) zien het belang voor duurzaamheid en een beter milieu in. Zij zijn ook bereid hiervoor zelf maatregelen te nemen, maar voelen hiervoor geen grote urgentie. Ze weten niet genoeg over het onderwerp en zouden meer inzicht willen in de persoonlijke gevolgen.

Voorlopers (27% van het Nederlands publiek) zijn goed geïnformeerd over het milieu en vinden duurzaamheid erg belangrijk. Ze passen al veel maatregelen toe en staan open voor meer, omdat ze het niet erg vinden in te leveren voor een beter milieu.

Pragmatici (12% van het Nederlands publiek) vinden aandacht voor het milieu en duurzaamheid erg belangrijk. Hierbij zien zij echter praktische nadelen als hoge kosten en weinig resultaat. Ze zijn eventueel bereid maatregelen te nemen en te ondersteunen, maar bewaken hierbij actief het eigen belang.

Tegenstanders (9% van het Nederlands publiek) zien het belang van een beter milieu en duurzame maatregelen niet in. Zij nemen momenteel weinig tot geen maatregelen en geloven niet dat de maatregelen veel nut zullen hebben. Zij zullen zich verzetten tegen hinder van duurzame installaties.

Aan de hand van stellingen zijn zeven dimensies gevormd die ten grondslag liggen aan de segmentatie, te weten:

Duurzaamheidsscepsis	Weinig vertrouwen in duurzame energie omdat het niets oplevert voor het milieu. Hierdoor wordt de noodzaak er niet van ingezien. Er is weinig interesse in duurzame energie omdat de mogelijkheden als beperkt en de risico's als hoog worden ingeschat. Daarnaast wordt duurzame energie als duur gezien en als een hype die weer overwaait.
NIMBY <i>Not in my backyard</i>	Angst en weerstand voor duurzame energie-installaties in de nabije woonomgeving. Hiervoor worden burgerprotesten tegen de nadelen van duurzame energie ondersteund, want geluidsoverlast, stank en vervuiling van uitzicht door duurzame energie-installaties zijn redenen om te verhuizen.
Milieubezorgdheid	Zorgen over de huidige toestand van het milieu, de toekomst hiervan en het opraken van fossiele brandstoffen. Het is goed dat er veel aandacht uitgaat naar klimaatsverandering. Men is zich bewust van hun verantwoordelijkheid voor het broeikaseffect en vindt dat er niet vanuit mag worden gegaan dat de technologische oplossingen het hoofd gaan bieden aan milieuproblemen.
Actiebereidheid	Geloof dat men persoonlijk invloed heeft op een meer duurzame samenleving. Dit vertaalt zich in een wens om graag eigen energie op te wekken. Hierbij worden er ook geen problemen gezien als er energie-installaties in de nabije woonomgeving worden geplaatst en is men bereid hier geringe overlast voor te accepteren.
Maatschappelijk betrokken	Sterke betrokkenheid bij wat er in de maatschappij gebeurt en een gevoel van verantwoordelijkheid voor gebeurtenissen in de nabije omgeving. Er wordt verwacht dat anderen zich ook persoonlijk inzetten voor de gemeenschap. Grote bereidheid tot meedenken en praten over ontwikkelingen in de nabije woonomgeving en worden graag op de hoogte gehouden.
Financiële bereidheid	Bereidheid om wat extra geld uit te geven voor duurzame energie. Dit kan in de vorm van belasting of extra betalingen voor duurzame maatregelen.
Techno plus	Geloof dat technologie de oplossing is voor milieuproblematiek. Hierbij is er sterke interesse voor technologische snufjes en geen angstige houding tegenover de meeste technologische ontwikkelingen. Ook wordt er niet gedacht dat innovaties juist milieuproblemen veroorzaken.

Scores segmenten op dimensies

	Passieve onverschilligen	Gematigden	Voorlopers	Pragmatici	Tegenstanders
Duurzaamheidsscepsis	++	- ●	--- ●	+	++++
NIMBY	+	- ●	-- ●	+++	++
Milieubezorgdheid	-	-	+++ ●	++ ●	---
Actiebereidheid	--	+ ●	+++ ●	-	----
Maatschappelijk betrokken	--	-	++ ●	++ ●	--
Financiële bereidheid	-	+ ●	++ ●	+ ●	---
Techno plus	-	+ ●	+ ●	-	-

+++ = scoort gemiddeld zeer hoog op dimensie, ++ scoort hoog, + scoort redelijk hoog, - scoort redelijk laag, -- scoort laag, --- scoort zeer laag

● = score op dimensie draagt bij aan een positieve houding ten opzichte van innovatie voor duurzaamheid. Dit betekent bijvoorbeeld dat een zeer lage score op duurzaamheidsscepsis (---) juist positief is voor de houding ten aanzien van duurzame innovatie, net zoals een lage score (-/-) op de NIMBY-dimensie.

Beschrijving segmenten

Per segment in gaan we in op de onderwerpen die ook in de totaalrapportage aan bod zijn gekomen, te weten:

- Kennis
- Urgentie
- Waarden bij de energievoorziening
- Invloed op de omgeving
- Persoonlijke betrokkenheid
- Informatiebehoefte
- Draagvlak voor opties
- Sociodemografische kenmerken

We bespreken resultaten die te verschillende segmenten typeren. Dat wil zeggen dat ze op die zaken afwijkend (significant boven- of ondergemiddeld) scoren ten opzichte van de andere segmenten. In de beschrijving van de segmenten, hanteren we daarom vaak formuleringen als ‘vergeleken met’ en ‘relatief aan’ om aan te geven dat dit het segment typeert ten opzichte van alle andere segmenten samen.

Passieve onverschilligen | Kennis en urgentie

Kennis

Het **kennisniveau** van Passieve Onverschilligen is **relatief laag** in vergelijking met de andere segmenten. Vaker dan de andere segmenten geven ze aan zaken niet te weten.

Zo onderschatten ze bijvoorbeeld het aandeel dat kolen momenteel hebben meer. Daarnaast overschatten ze het aandeel van de volgende hernieuwbare bronnen meer in vergelijking met de andere segmenten:

- Zon
- Wind via windmolens op zee
- Warmte uit de aarde

Ze geven vaker aan niet te weten wat volgens hen duurzame energie is (50% vs. 27% gemiddeld) of welke bronnen duurzaam zijn. Ook hebben ze vaker geen associaties bij het woord 'klimaatverandering' (50% vs. 29%). Ze kunnen ook vaker niet schatten hoeveel voetbalvelden er nodig zijn om net zoveel energie te leveren als één windmolen of hoeveel jaar we nog gas uit Groningen blijven gebruiken.

Urgentie

De verduurzaming van het energieverbruik in Nederland is voor Passieve onverschilligen een **minder urgent probleem**. Ze vinden minder vaak dat er dringende veranderingen moeten komen op dit gebied en ze staan minder positief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Nederland.

Ze zien bijvoorbeeld vaker niet de noodzaak in van duurzame energie en vinden de aandacht voor klimaatverandering vaker overdreven. Ze zijn minder overtuigd van de problemen rondom de CO₂-uitstoot.

Passieve onverschilligen vinden ook minder vaak dan de andere segmenten dat het aandeel van hernieuwbare bronnen in het totale energieverbruik vergroot moet worden en dat het aandeel van fossiele brandstoffen verkleind moet worden.

Passieve onverschilligen | Waarden en omgeving

Waarden bij energievoorziening

In vergelijking met de andere segmenten hechten Passieve onverschilligen **minder belang aan verschillende waarden bij de energievoorziening**. De volgende eigenschappen vinden ze minder belangrijk:

- Veiligheid
- Beschikbaarheid
- Onafhankelijkheid
- Beperking van de schade aan milieu en klimaat
- Economisch gewin
- Betaalbaarheid
- Beperking van de schade voor de gezondheid

Wel gaat voor Passieve onverschilligen betaalbaarheid boven onafhankelijkheid: ze hebben liever een lagere rekening en energie uit Rusland en het Midden-Oosten en uit fossiele brandstoffen dan een hogere rekening, maar energie uit Nederland en uit hernieuwbare bronnen.

Passieve onverschilligen geven vaker aan het financieel niet te kunnen opbrengen om te investeren in duurzame energie.

Invloed op de omgeving

Passieve onverschilligen denken vaker dan de andere segmenten dat hun buurt de komende jaren zal veranderen door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. Daarentegen denken ze minder vaak dat het Nederlandse landschap zal veranderen.

Ze vinden het minder acceptabel als hun buurt de komende jaren verandert door de bouw van energie-installaties.

Passieve onverschilligen weten vaker niet of er momenteel energie-installaties bij hun in de buurt staan. Ze vinden het naar eigen zeggen ook minder bezwaarlijk als er een energie-installatie komt.

Passieve onverschilligen | Persoonlijke betrokkenheid

Persoonlijke betrokkenheid

Passieve onverschilligen zijn **minder geïnteresseerd** in het onderwerp duurzame energie in vergelijking met andere Nederlanders en ze hebben er naar eigen zeggen minder kennis over dan de overige segmenten.

Passieve onverschilligen denken minder vaak dat zij zelf een bijdrage kunnen leveren door:

- Zelf meer duurzame energie op te wekken
- Groene stroom af te nemen
- Zelf actief energie te besparen

Ze hebben vaker geen idee wat ze kunnen doen om klimaatverandering tegen te gaan en het maakt hen vaker niet uit of hun energie duurzaam is.

Passieve onverschilligen zien zichzelf minder vaak als verantwoordelijk voor de verduurzaming, hoewel ze die verantwoordelijkheid ook minder vaak bij andere partijen leggen. Ze weten vaker niet wie ze verantwoordelijk vinden voor het gebruik van meer duurzame energie.

Informatiebehoefte

Passieve onverschilligen zijn minder geïnteresseerd in informatie over duurzame energie dan andere Nederlanders. Als ze wel interesse hebben, weten ze vaker niet in wat voor soort informatie ze dan interesse hebben. Ze geven bijvoorbeeld minder vaak aan behoefte te hebben aan praktische tips op het gebied van energieverduurzaming.

Ook van de gewenste afzender hebben ze duidelijk beeld: ze geven vaker aan niet te weten van wie ze informatie willen ontvangen, en willen het minder vaak ontvangen van verscheidene voorgelegde partijen, zoals de overheid, EU, consumentenorganisaties, natuur- en milieuorganisaties en wetenschappelijke instituten.

Draagvlak voor opties

Passieve onverschilligen staan, vaker dan de andere segmenten, **minder positief** tegenover:

Stimuleren van het aankopen en gebruik van een elektrische auto

Verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit

Stimuleren van elektrisch koken

Stimuleren van meer energie uit biomassa

Stimuleren van meer openbaar vervoer

Stimuleren van gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving

Voorzien van nieuw te bouwen woningen en gebouwen van apparaten voor duurzame energie

Tegenover het stimuleren van kernenergie staan ze juist positiever dan andere Nederlanders.

Stimuleren van meer windenergie

Aansluiten van gebouwen op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie

Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler

Beperken van CO₂-uitstoot door bedrijven

Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een warmtepomp

Stimuleren om energiezuiniger te leven

Beter isoleren van gebouwen en woningen

Stimuleren van meer fietsgebruik

Stimuleren van meer zonne-energie

Sociodemografie

Vaker jong-volwassenen (25 tot 35 jaar)

Vaker vrouwen

Vaker laag opgeleide Nederlanders

Vaker Nederlanders met een ondermodaal inkomen

Gematigden | Kennis en urgentie

Kennis

Het **kennisniveau** van Gematigden over duurzaamheid is **redelijk op peil**.

Ze zijn goed op de hoogte welke energiebronnen duurzaam zijn en associëren duurzame energie met milieuvriendelijkheid. Klimaatverandering associëren ze vaker met de opwarming van de aarde.

Wel onderschatten Gematigden vaker het aandeel dat kolen momenteel hebben in de energievoorziening.

Naar eigen zeggen vinden Gematigden wel vaker dan andere Nederlanders dat ze weinig kennis hebben over het onderwerp.

Urgentie

Relatief aan andere onderwerpen vinden Gematigden veranderingen op het gebied **niet zo urgent**, maar ze staan wel vaker dan andere Nederlanders **positief tegenover het stimuleren van duurzame energie** in Nederland.

Ze zijn vaker overtuigd van het nut en de noodzaak van duurzame energie dan de andere segmenten.

Gematigden vinden vaker dat de volgende bronnen een groter aandeel moeten krijgen in het energieverbruik:

- Zon
- Biomassa
- Wind op zee
- Wind op land

Ze vinden vaker dat kernenergie juist een kleiner aandeel moet krijgen.

Gematigden | Waarden en omgeving

Waarden bij energievoorziening

Aan de verschillende waarden bij de energievoorziening hechten Gematigden niet meer belang dan andere Nederlanders. Dat het geen schade toebrengt aan de gezondheid vinden ze absoluut gezien de belangrijkste waarde bij de energievoorziening in Nederland.

Als ze moeten kiezen tussen afhankelijkheid van andere landen (bijvoorbeeld de import van stroom uit Duitsland en Frankrijk) of zichtbaarheid van windmolens of zonneparken in de eigen omgeving, neigt hun voorkeur naar zichtbaarheid.

Invloed op de omgeving

Gematigden denken minder vaak dat hun eigen buurt de komende jaren ingrijpend zal veranderen door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen.

Gematigden vinden het, in vergelijking met de andere segmenten, wel vaker acceptabel als hun buurt de komende jaren verandert.

Gematigden wonen naar eigen zeggen minder vaak in de buurt van kerncentrales en elektriciteitscentrales. Wel wonen ze vaker dan andere Nederlanders in de buurt van huizen en gebouwen waar zonnepanelen op het dak liggen.

Als Gematigden in de buurt van een energie-installatie wonen, ondervinden ze daar gemiddeld wel minder hinder van dan andere segmenten.

Gematigden zouden het bovengemiddeld bezwaarlijk vinden als er een kerncentrale zou worden gebouwd binnen een straal van één kilometer van hun huis. Tegen windmolens en windmolenparken hebben ze daarentegen minder dan gemiddeld bezwaar.

Gematigden | Persoonlijke betrokkenheid

Persoonlijke betrokkenheid

Gematigden hebben naar eigen zeggen minder dan gemiddelde interesse in het onderwerp duurzame energie en hebben er vaker weinig kennis van.

Gematigden denken bovengemiddeld vaak dat ze zelf een bijdrage kunnen leveren door zelf actief energie te besparen. Duurzaamheid speelt echter minder vaak een belangrijke rol in hun keuzes dan dat het geval is bij andere segmenten.

Gematigden zien zichzelf er wel vaker dan gemiddeld verantwoordelijk voor dat we in Nederland meer duurzame energie gaan gebruiken. Ook zien ze bovengemiddeld van een rol weggelegd voor de Rijksoverheid en lokale overheden en voor energiebedrijven.

Informatiebehoefte

Gematigden zijn vaker dan de andere segmenten enigszins geïnteresseerd in informatie over duurzame energie.

In het geval dat ze interesse hebben, is dat vaker dan andere Nederlanders in tips hoe zij zelf energie kunnen besparen.

Gematigden hebben geen afzender van wie zij het liefst (vaker dan andere Nederlanders) informatie zouden ontvangen. Wel zouden ze het minder vaak dan andere Nederlanders van politici willen ontvangen.

Gematigden | Draagvlak voor opties en achtergrond

Draagvlak voor opties

Gematigden staan bovengemiddeld positief tegenover de volgende mogelijkheden tot verduurzaming:

- Stimuleren van meer windenergie
- Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler
- Stimuleren van gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving
- Stimuleren van het aankopen en gebruik van een elektrische auto
- Opvangen en ondergronds opslaan van CO₂ die vrijkomt uit fossiele brandstoffen

Sociodemografie

Gematigden zijn relatief vaker:

- Jongeren (tot 24 jaar) en 35- tot 44-jarigen
- Mannen
- Midden opgeleid
- Gezinnen

Kennis

Voorlopers hebben een redelijk goed kennisniveau met betrekking tot duurzame energie. Ze *onderschatten* minder erg dan andere Nederlanders het aandeel dat aardolie en kolen hebben in het energieverbruik en *overschatten* het aandeel van zon, energie uit water, energie uit wind (via zee of land) en aardwarmte minder. Wel overschatten ze het aandeel dat kernenergie heeft, meer dan andere Nederlanders.

Bij de term 'duurzame energie' hebben ze bovengemiddeld vaak associaties, die ingaan op de eigenschappen van duurzame energie (milieuvriendelijk, onuitputtelijk, geen fossiele maar duurzame bronnen). Ook bij de term 'klimaatverandering' geven Voorlopers over het algemeen meer en gevarieerde associaties, waaruit blijkt dat ze ook op de hoogte zijn van gevolgen van klimaatverandering (zoals extreem weer, stijging van de zeespiegel, smelten van ijskappen).

Voorlopers zijn vaker goed op de hoogte welke bronnen duurzaam zijn en welke niet.

Urgentie

Voorlopers vinden, vaker dan andere Nederlanders, dat er op het gebied van de energievoorziening in Nederland dringend veranderingen moeten komen en ze staan positiever dan andere Nederlanders tegenover het stimuleren van duurzame energie in Nederland.

Ze erkennen vaker de problematiek rondom de CO₂-uitstoot en zijn vaker overtuigd van het nut en de noodzaak van duurzame energie.

In vergelijking met de andere segmenten, vinden Voorlopers dat het aandeel uit aardgas, aardolie, kernenergie en kolen juist verkleind moet worden, terwijl het aandeel uit enkele duurzame bronnen (zon, waterkracht, wind op zee en land en aardwarmte) juist vergroot zou moeten worden.

Waarden bij energievoorziening

Voorlopers hechten bovengemiddeld meer belang aan de volgende waarden bij de energievoorziening:

- Onafhankelijkheid van het buitenland (Rusland en het Midden-Oosten)
- Beperking van de schade aan milieu en klimaat
- Beperking van de schade aan de gezondheid

Aan betaalbaarheid hechten Voorlopers in vergelijking met de andere segmenten juist minder belang. Financieel kunnen ze het ook vaker dan anderen opbrengen om te investeren in duurzame energie.

Bij de keuze tussen zichtbaarheid (van windmolens en zonneparken in de eigen woonomgeving) en afhankelijkheid van het buitenland gaat hun voorkeur uit naar zichtbaarheid. Ook geven ze de voorkeur aan energie uit Nederland én uit duurzame bronnen, ook als dat betekent dat de energierekening hoger is.

Invloed op de omgeving

Voorlopers verwachten, meer dan andere Nederlanders, dat het Nederlandse landschap de komende jaren ingrijpend zal veranderen door nieuwe windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. Voor hun eigen buurt verwachten ze die aanpassingen niet vaker dan gemiddeld. Ze vinden het vaker dan anderen wel acceptabel als hun buurt zou veranderen.

Van bestaande windmolens en windmolenparken en zonnepanelen en zonneparken in hun omgeving ondervinden Voorlopers naar eigen zeggen minder dan gemiddeld hinder. Tegen windmolens en windmolenparken en zonneparken hebben ze minder bezwaar dan andere segmenten, tegen kerncentrales, elektriciteitscentrales en gaswinningslocaties juist meer.

Als ze moeten kiezen hebben Voorlopers liever een windmolen in hun buurt dan een zonnepark van twintig voetbalvelden groot.

Persoonlijke betrokkenheid

Voorlopers zijn bovengemiddeld geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie en hebben er naar eigen zeggen vaker kennis over dan andere Nederlanders.

Ze kunnen vaker dan anderen zelf een bijdrage leveren door:

- Zelf meer duurzame energie op te wekken
- Groene stroom af te nemen
- Zelf actief energie te besparen

Ze hebben vaker een idee wat ze zelf kunnen doen om klimaatverandering tegen te gaan en duurzaamheid speelt vaker dan gemiddeld een belangrijke rol in de keuzes die ze maken.

Voorlopers zien zichzelf en de andere inwoners van Nederland bovengemiddeld vaak als verantwoordelijk voor de verduurzaming van het energieverbruik in Nederland. Ook leggen ze de verantwoordelijkheid vaker bij overheden, (energie)bedrijven, de media en de internationale politiek.

Informatiebehoefte

Voorlopers zijn meer geïnteresseerd in informatie over duurzame energie dan andere segmenten.

Ze hebben bovengemiddeld veel interesse in algemene informatie en informatie over:

- De gevolgen van het gebruik van fossiele brandstoffen
- Oorzaken en gevolgen van klimaatverandering
- Wat overheden en organisaties al doen
- Praktische tips over hoe zelf energie te besparen en op te wekken

In vergelijking met de andere segmenten, ontvangen ze die informatie vaker het liefst van verschillende afzenders. Absoluut gezien hebben ze het meest een voorkeur voor natuur- en milieuorganisaties, de overheid, consumentenorganisaties en universiteiten.

Draagvlak voor opties

Voorlopers staan bovengemiddeld positief tegenover de volgende mogelijkheden tot verduurzaming:

Beter isoleren van gebouwen en woningen
Stimuleren van meer zonne-energie
Stimuleren om energiezuiniger te leven
Stimuleren van meer fietsgebruik
Beperken van CO₂-uitstoot door bedrijven
Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler
Stimuleren van meer windenergie
Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een warmtepomp
Voorzien van nieuw te bouwen woningen en gebouwen van apparaten voor duurzame energie

Stimuleren van gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving
Aansluiten van gebouwen op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie
Stimuleren van meer openbaar vervoer
Verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit
Stimuleren van het aankopen en het gebruik van een elektrische auto
Stimuleren van elektrisch koken
Stimuleren van meer energie uit biomassa
Beperken van vliegvakanties

Alleen tegenover het stimuleren van meer kernenergie staan ze minder positief dan de andere segmenten.

Sociodemografie

Relatief vaak:

- Jong volwassenen (25 tot 35 jaar)
- Mannen
- Hoog opgeleid
- Boven modaal inkomen

Pragmatici | Kennis en urgentie

Kennis

Pragmatici hebben een gemiddelde kennis wat betreft duurzaamheid.

Ze onderschatten erger dan gemiddeld het aandeel dat aardolie en kolen nog hebben in het huidige energieverbruik en overschatten meer het aandeel van wind via windmolens op land.

Ze associëren 'klimaatverandering' en 'duurzame energie' met de associaties die de gemiddelde Nederlander daar ook bij heeft en weten net zo goed welke bronnen precies duurzaam zijn en welke niet.

Urgentie

Pragmatici hechten weinig urgentie aan de problematiek rondom de energievoorziening in Nederland. In vergelijking met de andere segmenten vinden ze minder vaak dat er dringend veranderingen moeten komen op dat gebied.

Absoluut gezien staan ze redelijk positief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Nederland, maar ze wijken hierin niet af van de gemiddelde Nederlander. Ook zien ze gemiddeld net zo vaak als andere Nederlanders nut en noodzaak in van duurzame energie.

Ze vinden minder vaak dan andere segmenten dat aardgas en aardolie een kleiner aandeel moeten krijgen en dat wind op land juist een groter aandeel moet krijgen.

Pragmatici | Waarden en omgeving

Waarden bij energievoorziening

Bij de energievoorziening in Nederland hechten Pragmatici bovengemiddeld veel belang aan:

- Economisch gewin
- Betaalbaarheid
- Beperking voor de schade aan de gezondheid

Pragmatici geven ook vaker dan andere Nederlanders aan dat zij het financieel niet kunnen opbrengen om te investeren in duurzame energie.

Invloed op de omgeving

Pragmatici denken net zo vaak als gemiddeld dat het Nederlandse landschap de komende jaren ingrijpend zal veranderen door de komst van windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. Daarentegen denken ze bovengemiddeld vaak dat hun eigen buurt zal veranderen. Ze vinden die verandering echter ook vaker zeer onacceptabel.

Pragmatici weten vaker dan anderen niet goed of er al energie-installaties in hun nabije omgeving staan. Als die er wel staan, ondervinden Pragmatici daar bovengemiddeld veel hinder van, ongeacht het type installatie. Alleen van gaswinningslocaties hebben zij naar eigen zeggen net zoveel last als andere Nederlanders.

Hoogspanningsleidingen, een windmolen of windmolenpark, zonnepanelen of een zonnepanelenweide zouden ze, vaker dan anderen, bezwaarlijk vinden binnen één kilometer van hun huis. Als ze gedwongen moeten kiezen tussen wind en zon, neigt de voorkeur van Pragmatici 20 voetbalvelden met zonnepanelen (vergeleken met een windmolen van 100 meter hoog).

Pragmatici | Persoonlijke betrokkenheid

Persoonlijke betrokkenheid

Pragmatici zijn bovengemiddeld geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie, maar hebben een gemiddeld niveau van kennis.

Ze denken vaker dan gemiddeld zelf een bijdrage te kunnen leveren door zelf energie op te wekken of het zelf actief te besparen. Ze zijn zich vaker bewust van manieren waarop ze kunnen helpen klimaatverandering tegen te gaan en duurzaamheid speelt, vaker dan bij anderen, een belangrijke rol in de keuzes die ze maken.

Ze zien zichzelf er ook relatief vaker als verantwoordelijk voor dat we in Nederland meer duurzame energie gaan gebruiken. Een deel van die verantwoordelijkheid leggen ze ook vaker bij consumentenorganisaties.

Informatiebehoefte

Pragmatici zijn over het algemeen vaker (ten minste enigszins) geïnteresseerd in informatie over duurzame energie.

Die interesse gaat niet specifiek uit naar één type informatie. Wel hebben ze minder vaak dan gemiddeld behoefte aan algemene informatie over duurzame energie.

Ook qua afzender van die informatie gaat hun voorkeur niet in het bijzonder uit naar één partij. Wel krijgen ze liever minder vaak informatie van universiteiten (en kennisinstituten en onderzoekscentra) en journalisten.

Pragmatici | Draagvlak voor opties en achtergrond

Draagvlak voor opties

De houding van Pragmatici tegenover verschillende manieren om de verduurzaming van de energievoorziening in Nederland te bewerkstelligen wijkt over het algemeen niet af van de gemiddelde houding in Nederland. Wel staan ze positiever tegenover:

- Het uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler
- Het stimuleren van meer energie uit biomassa

Sociodemografie

Relatief vaak:

- Ouderen (65- t/m 75-jarigen)
- Alleenstaande ouders

Kennis

Het kennisniveau van Tegenstanders over duurzame energie is beperkt. Ze weten minder vaak welke bronnen precies duurzaam zijn en welke niet en hebben bij 'duurzame energie' geen sterke associaties (in vergelijking met gemiddeld).

De overschatting van het gebruik van hernieuwbare bronnen is onder Tegenstanders ongeveer gelijk aan andere segmenten, hoewel ze het aandeel van waterkracht meer overschatten, en het aandeel van wind via wind op zee minder overschatten.

Urgentie

Tegenstanders vinden de problematiek rondom de energievoorziening niet urgent. Minder dan andere segmenten vinden ze dat op dat gebied dringend veranderingen moeten komen in Nederland (6% vs. 20% gemiddeld).

Klimaatverandering vinden ze, vaker dan andere segmenten, simpelweg de werking van de natuur en overdreven. Ze denken minder vaak dan anderen aan de opwarming van de aarde bij de term 'klimaatverandering'.

Over het stimuleren van duurzame energie in Nederland zijn ze negatiever dan andere segmenten. Ze zijn minder overtuigd van de problemen met de CO₂-uitstoot in Nederland en zien minder de noodzaak en het nut van duurzame energie. Het maakt hen vaker niet uit of hun energie duurzaam is of niet.

Tegenstanders vinden minder vaak dat kernenergie en fossiele brandstoffen (aardgas, aardolie en kolen) een kleiner aandeel krijgen of dat zon, wind (via zee en land) en aardwarmte een groter aandeel moeten krijgen in vergelijking met de andere segmenten.

Waarden bij energievoorziening

Tegenstanders hechten in vergelijking met andere Nederlanders meer belang aan beschikbaarheid en betaalbaarheid bij energievoorziening.

Aan beperking van de schade voor de gezondheid, beperking van de schade aan milieu en klimaat, onafhankelijkheid van het buitenland en veiligheid hechten daarentegen minder belang.

Die prioritering van waarden blijkt ook uit de keuze van Tegenstanders bij dilemma's: ze kiezen relatief vaker voor een lagere energierekening, ondanks dat de stroom dat afkomstig is uit fossiele brandstoffen of uit het buitenland. Ze hebben liever geen hogere rekening (en stroom die uit hernieuwbare bronnen en/of uit Nederland komt).

Ook hebben ze, sterker dan andere segmenten, een afkeer van zichtbare windmolens of zonneparken in hun eigen omgeving. Dan hebben ze liever dat de stroom uit Duitsland of Frankrijk komt.

Invloed op de omgeving

Tegenstanders denken bovengemiddeld vaak dat het Nederlandse landschap de komende jaren ingrijpend zal veranderen door de komst van windmolen- en zonneparken en hoogspanningsleidingen. Voor hun eigen buurt hebben ze die verwachting niet vaker dan gemiddeld. Ze zouden het zelf vaker dan anderen (zeer) onacceptabel vinden als hun buurt verandert.

Tegenstanders wonen momenteel niet opvallend vaak in de buurt van een energie-installatie. Als dat wel het geval is, ondervinden ze er niet bovengemiddeld vaak hinder van, behalve in het geval van een windmolen of huisgebonden zonnepanelen.

Tegen een windmolen of windmolenpark, zonnepanelenweide en warmtekrachtcentrale binnen één kilometer van hun huis zouden ze meer bezwaar hebben dan gemiddeld.

Persoonlijke betrokkenheid

Tegenstanders hebben minder interesse dan gemiddeld in het onderwerp duurzame energie, maar naar eigen zeggen een gemiddeld niveau van kennis. Naar hun eigen idee hebben ze, minder vaak dan anderen, een mening over het onderwerp.

Tegenstanders zien zichzelf minder dan gemiddeld in staat om zelf een bijdrage te leveren door actief energie te besparen, groene stroom af te nemen of zelf energie op te wekken. Ze weten vaker niet wat zij zelf zouden kunnen doen om klimaatverandering tegen te gaan. Duurzaamheid speelt over het algemeen minder vaak dan bij anderen een rol in de keuzes die ze maken. Dat kan deels samenhangen met hun financiële situatie: Tegenstanders kunnen het vaker financieel ook niet opbrengen om te investeren in duurzame energie.

Tegenstanders vinden, vaker dan anderen, er niemand verantwoordelijk voor dat we meer duurzame energie gaan gebruiken in Nederland. Ze leggen die verantwoordelijkheid minder vaak dan gemiddeld bij de verschillende partijen.

Informatiebehoefte

Tegenstanders zijn minder geïnteresseerd in informatie over duurzame energie. Als ze dat wel zijn, is het minder in bijvoorbeeld praktische tips, wat overheden doen op dit gebied en informatie over wat de gevolgen zijn van het gebruik van fossiele brandstoffen. Hun interesse gaat uit naar andere vormen van informatie.

Ze ontvangen ook niet het liefst informatie van bepaalde partijen in het bijzonder. Wel ontvangen ze minder graag informatie van de overheid, consumentenorganisaties, natuur-en milieuorganisaties, scholen en familie, vrienden of bekendenn dan de andere segmenten.

Tegenstanders | Draagvlak voor opties en achtergrond

Draagvlak voor opties

Tegenstanders staan, in vergelijking met de andere segmenten, minder positief tegenover de volgende manieren om de energievoorziening en het energieverbruik in Nederland te verduurzamen:

- Opvangen en ondergronds opslaan van CO₂
- Stimuleren van het aankopen en het gebruik van een elektrische auto
- Beperken van vliegvakanties
- Voorzien van nieuw te bouwen woningen en gebouwen van apparaten voor duurzame energie
- Verwarmen van woningen en gebouwen op basis van elektriciteit
- Stimuleren van elektrisch koken
- Stimuleren van meer windenergie
- Stimuleren van meer energie uit biomassa
- Stimuleren van gezamenlijke productie van duurzame energie in de eigen woonomgeving

- Stimuleren om energiezuiniger te leven
- Beperken van CO₂-uitstoot door bedrijven
- Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een warmtepomp
- Uitrusten van bestaande woningen en gebouwen met een zonneboiler
- Aansluiten van gebouwen op een warmtenet gevoed door restwarmte van de industrie
- Stimuleren van meer fietsgebruik
- Stimuleren van meer zonne-energie
- Beter isoleren van gebouwen en woningen

Tegenover het stimuleren van meer kernenergie staan ze wel positiever dan Nederland gemiddeld.

Sociodemografie

Relatief vaak:

- Jongeren (tot 24 jaar)

- **Veldwerkperiode**
  - Het veldwerk is uitgevoerd in de periode van 26 april 2017 tot 30 april 2017
- **Methode respondentselectie**
  - Uit het StemPunt-panel van Motivaction
- **Incentives**
  - De respondenten hebben als dank voor deelname aan het onderzoek een punten voor het StemPunt spaarprogramma ontvangen
- **Weging**
  - De onderzoeksdata zijn gewogen (zie ook bijlage gewogen en ongewogen data), daarbij fungeerde het Mentality-ijkbestand als herwegingskader. Dit ijkbestand is wat betreft sociodemografische gegevens gewogen naar de Gouden Standaard van het CBS
- **Responsverantwoording online onderzoek**
  - In de veldwerkperiode is aan 11.360 personen een uitnodigingsmail verstuurd. Op de slotdatum van het veldwerk (zie bij Veldwerkperiode) was het gewenste aantal vragenlijsten ingevuld en is de toegang tot de vragenlijst op internet afgesloten
- **Bewaartermijn primaire onderzoeksbestanden**
  - Digitaal beschikbare primaire onderzoeksbestanden worden tenminste 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard. Beeld- en geluidsopnames op cd en niet digitaal beschikbare schriftelijke primaire bestanden zoals ingevulde vragenlijsten, worden tot 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard.
- **Overige onderzoekstechnische informatie**
  - Overige onderzoekstechnische informatie en een exemplaar van de bij dit onderzoek gehanteerde vragenlijst is op aanvraag beschikbaar voor de opdrachtgever

Kenmerken	Ongewogen		Gewogen	
	N	%	N	%
Leeftijd				
18 t/m 24 jaar	78	3,4	251	10,9
25 t/m 34 jaar	181	7,9	385	16,8
35 t/m 44 jaar	262	11,4	409	17,8
45 t/m 54 jaar	496	21,6	474	20,6
55 t/m 64 jaar	675	29,4	408	17,7
65 t/m 75 jaar	607	26,4	372	16,2
Opleidingsniveau				
Hoog (wo/hbo)	716	31,1	612	26,6
Middel (havo/vwo/mbo/mavo)	1165	50,7	1202	52,3
Laag (ibo/basisschool/geen opleiding)	418	18,2	484	21,1
Geslacht				
Mannen	1130	49,2	1104	48,0
Vrouwen	1169	50,8	1195	52,0

Kenmerken	Ongewogen		Gewogen	
	N	%	N	%
Regio				
Drie grote gemeenten	209	9,1	275	12,0
West	654	28,4	648	28,2
Noord	263	11,4	228	9,9
Oost	494	21,5	485	21,1
Zuid	568	24,7	573	24,9
Randgemeenten	111	4,8	90	3,9
Mentality				
Moderne burgerij	500	21,7	517	22,5
Opwaarts mobilen	249	10,8	336	14,6
Postmaterialisten	300	13,0	218	9,5
Nieuwe conservatieven	267	11,6	192	8,4
Traditionele burgerij	261	11,4	292	12,7
Kosmopolieten	336	14,6	294	12,8
Postmoderne hedonisten	244	10,6	239	10,4
Gemaksgeoriënteerden	142	6,2	211	9,2

Wij verminderen onze footprint

Motivaction
is ISO 14001-
gecertificeerd

Motivaction
gebruikt
energiezuinige
auto's

Motivaction
gebruikt groene
stroom

Motivaction
gebruikt
uitsluitend papier
met een FSC-label

Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage – anders dan integrale publicatie – is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

Zie ook ons [Pers- en publicatiebeleid](#).

Beeldmateriaal

Motivaction heeft datgene gedaan wat redelijkerwijs van ons verwacht kan worden om de rechthebbenden op beeldmateriaal te achterhalen. Mocht u desondanks menen recht te kunnen doen gelden op gebruikt beeldmateriaal, neem dan contact op met Motivaction.

motivaction

research and strategy

Motivaction International B.V.
Marnixkade 109
1015 ZL Amsterdam

Postbus 15262
1001 MG Amsterdam

T +31 (0)20 589 83 83
M info@motivaction.nl

www.motivaction.nl

